

Täysistunto

Tiistai 17.6.2025 klo 14.00—21.25

7. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 100/2023 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Toinen käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Toiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Nyt voidaan hyväksyä tai hylätä lakiehdotukset, joiden sisällöstä päätettiin ensimmäisessä käsittelyssä. — Sitten mennään puhujalistalle. Edustaja Hoskonen, olkaa hyvä.

Keskustelu

18.59 **Hannu Hoskonen kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Nyt on toisessa käsittelyssä hallituksen esitys koskien saamelaiskäräjälakia. Tämä lakihan on herättänyt suuria tunteita, ei vain tänä vuonna näillä valtiopäivillä vaan aikaisemminkin, kun asiaa on käsitelty. Joka tapauksessa esityshän perustuu edellisen hallituksen aikana tehtyyn Timosen työryhmän tekemään perustyöhön, ja siitä on kysymys tässäkin esityksessä pitkälti.

Keskustan tehtävänä on ollut aina näissä asioissa olla rakentamassa sopua ja siltaa niin, että ei tulisi uusia rajoja ryhmän sisälle vaan päinvastoin yhteistyö paranisi. Tässä tapauksessa alkuperäiskansa saamelaisten välinen yhteistyö paranisi, sopu lisääntyisi ja se alkuperäiskulttuuri, mitä saamelaiset edustavat, voisi hyvin ja jopa vahvistuisi. Keskusta pitää epäoikeudenmukaisena ja kohtuuttomana sitä, että esitettyjen lainmuutosten seurauksena menneinä vuosikymmeninä kovimpien suomalaistamistoimenpiteiden kohteena olleet saamelaisryhmät ja heidän sukunsa joutuisivat edelleen syrjityiksi. Keskustahan jätti tästä vastalauseen, ja tätä mieltä vahvasti olemme, että se pitkäaikainen ristiriita, mikä siellä on kytynyt, ei ainakaan tämän nyt hyväksyntään menevän lakiesityksen myötä helpotu. Keskusta on pitänyt tärkeänä, että uudistamisen lähtökohtana olisi pitänyt olla Ruotsin ja Norjan mallin mukainen hallituksen esitys, jossa itseään saamelaisena pitävät täyttävät saamelaiseen alkuperäiskansaankuulumisen objektiiviset kriteerit ja he olisivat siten saamelaisia. Tämä olisi riittänyt, vaan nythän näin asia ei valitettavasti ole.

On hyvin todennäköistä, arvoisa puhemies, että lainmuutoksen myötä riidat eri saamelaisryhmien välillä tulevat edelleen jatkumaan, samoin kantelut kansainvälisille ihmisoi-keustoimielimille, tällä kertaa saamelaiskäräjiltä poistettavien saamelaisryhmien ansiosta. On aivan välttämätöntä, että jonain päivänä pääsisimme tulokseen, että tällaisia riitoja ei syntyisi ja kulttuuri voisi hyvin ja alkuperäiskansan tulevaisuus olisi näin ollen paljon parempi ja valoisampi. Koska kysymys on niin pienestä, pienestä kansanryhmästä, on selvä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

asia, että yhtenäisenä ja vahvana olisi aivan varmasti paras tapa hoitaa saamelaiskulttuuria eteenpäin tässä maassa.

Nyt kun saamelaiskäräjälain 3 §:n mukaan määritellään saamelaisuus ja se, kellä on oikeus äänestää saamelaiskäräjävaaleissa ja asettua ehdolle, ja otetaan tämä pelkkä kieliperuste esille ja perusteeksi, niin ohitetaan sillä se suuri iso totuus, että kieliperuste ei varmasti ole ihan kelvoton asian käsittelyssä oleva peruste mutta polveutuminen on varmasti se ainut ja varma. Jos ihminen on syntynyt saamelaisperheeseen ja puhunut saamen kieltä, näin ollen ihan varmasti on saamelainen. Jos he eivät pääse vaaliluetteloon mukaan, niin sitten ollaan kyllä aika heikoilla jäillä, koska se taas sitten johtaa siihen, että käytännössä henkilö joutuu pois vaaliluettelosta, niin kuin pelättävissä on, että kun tämä uusi laki tulee voimaan, niin se toimitelin, joka sitten ratkaisut tekee, todennäköisesti heittää sieltä sellaisia henkilöitä pois, jotka eivät ole tämän vallitsevan näkemyksen mukaan vaalikelpoisia. Ja henkilö, joka menettää vaalikelpoisuutensa saamelaiskäräjävaaleissa, samalla menettää pikkuhiljaa ne oikeudet, jotka saamelaisuuteen liittyvät, ne varallisuusoikeudelliset oikeushyvät, joista hän muussa tapauksessa pystyisi nauttimaan koskien poronhoitoa, koskien metsästystä ja kalastusta sekä valtionmaiden käyttöä, mitä ne sitten ovatkaan. Emmehän me voi tietää tällä hetkellä 20 vuoden päässä olevia asioita, mitä saamelaisuuteen liittyy ja mitkä ovat ne oikeudelliset arvot, mitä siihen saamelaisstatukseen liittyy.

Näin ollen katsomme keskustassa — tätä on pohdittu hyvin syvällisesti ja kuultu oman ryhmän sisällä erilaisia asioita — että tämä kieliperuste polveutumisen sijasta on mielestämme hieman horjuva, ja niin kuin sanoin, vaaliluetteloon pääsy takaisi sitten nämä oikeudet tulevinakin vuosina. Olisi tietysti kaikkein parasta, että päästäisiin suhteelliseen vaalitapaan, joka mahdollistaisi sen, että pienemmälläkin ryhmällä olisi mahdollisuus päästä vaaleissa läpi, aivan kuten täällä eduskunnassakin hyvinkin pienet puolueet Suomessa pääsevät läpi ja saavat näin ollen äänensä kuuluviin parlamentissa. Tämähän olisi kaikkein paras tapa, niin kuin muissa Pohjoismaissa onkin. Norjassa ja Ruotsissa suhteellinen vaalitapa toimii.

Sitten, arvoisa rouva puhemies, lopuksi toivon, että saavutettaisiin jonain päivänä tilanne, jolloin näitä korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyjä olisi mahdollisimman vähän ja saataisiin sopu syntymään.

Tällä perusteella esitän keskustan eduskuntaryhmän puolesta, että tämä hallituksen esitys toisessa käsittelyssä hylätään.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Hänninen, olkaa hyvä.

19.04 Juha Hänninen kok: Arvoisa rouva puhemies! Tänään keskustelemme toisessa käsittelyssä esityksestä, jota on odotettu pitkään. Tällä viikolla saamme uudistuksen, jolla parannetaan vuosia jatkunutta epäselvyyttä. Kyse on saamelaiskäräjälaista. Kyse on oikeudesta omaan kieleen, kulttuuriin ja identiteettiin. Kyse on siitä, että Suomi kantaa vastuun myös silloin kun se ei ole helppoa, kuten tässä asiassa.

Arvoisa puhemies! Tällä lailla vahvistetaan saamelaisten itsehallintoa ja tuodaan lainsäädäntö kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden tasolle. Esitys täyttää YK:n ja ihmisoikeuskomiteoiden meille osoittamat vaatimukset. Tämä on tärkeä kysymys. Kysymys ei ole byrokratiasta. Perustuslakivaliokunta puoltaa lakia ilman muutoksia vaaliluetteloon. Yksilön oikeusturva on turvattu.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

Arvoisa puhemies! Asiasta on keskusteltu valmistelun aikana runsaasti. On puhuttu liian kiireisestä valmistelusta, liian monimutkaisista yksityiskohdista. Mikä on vaihtoehto? Että jatkamme järjestelmällä, jota oma alkuperäiskansa ei hyväksy ja joka ei kestä kansainvälistä tarkastelua. Siksi hallituksen päätös on tehtävä.

Arvoisa puhemies! Tämä laki antaa äänen. Se ei rajoita enemmistöä. Se suojaa vähemmistöä. Siksi tämä päätös, joka kuuluu demokraattiseen valtioon ja sen päätöksentekoon. Perustuslain mukainen itsehallinto ei voi olla paperilla, jos se ei toimi käytännössä. Kuten perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, tämän lain toimivuutta seurataan ja korjataan huolella, jos tarvetta ilmenee. Maailma ei ole valmis yhdestä esityksestä, vaan aina voimme jatkaa toimimista paremman yhteiskunnan rakentamiseksi.

Juuri nyt tarvitsemme kuitenkin lähtökohdan. Odotus on saatava loppumaan. Tämä ei ole päätöksen loppu, vaan oikeuden alku. Alku sille, että alkuperäiskansan ääni todella kuuluu myös tässä salissa, sillä myös saamelaiskäräjien hallitus on ilmoittanut hyväksyvänsä lain yksimielisesti. — Kiitos, arvoisa puhemies.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Honkonen.

19.08 Petri Honkonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Keskusta on vuosikymmenten saatossa tukenut, ja tukee edelleenkin, saamelaisia alkuperäiskansana, saamelaisten itsehallinnon kehittämistä ja tukee edelleenkin sen kehittämistä ja parantamista ja vahvistamista ja kulttuurillisen itsemääräämisoikeuden ja kulttuurin kehittämistä, mutta emme voi yhtyä tässä hallituksen esityksessä omaksuttuihin lain perusratkaisuihin, joten kannatan edustaja Hoskosen tekemää hylkäysehdotusta.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Strandman poissa. — Edustaja Seppänen.

19.09 Sara Seppänen ps: Arvoisa rouva puhemies! Ensinnäkin sanon täällä kaikille, että saamelaiskäräjälaki tarvitsee uudistuksen mutta sellaisen, joka edistää kaikkien saamelaisten oikeuksia.

Haluan nostaa esiin saamelaiskäräjälain uudistuksen erityisen vaikutuksen metsälappalaisille ja inarinsaamelaisille, sille yhteisölle, jonka historia ja oikeudet ansaitsevat tulla kuulluksi ja tunnustetuksi.

Metsälappalaiset ovat olleet osa suomalaista ja saamelaista historiaa vuosisatojen ajan. He ovat asuttaneet metsiä, Keski-Lapin aluetta, eläneet perinteisestä metsästyksestä, kalastuksesta ja poronhoidosta ja kantaneet mukanaan saamelaisuuden kulttuurisia piirteitä. Kuitenkin nyt käsiteltävä lakiesitys heikentää heidän asemaansa. Lappalaiskriteerin poistaminen vaaliluettelon määrittämisessä tarkoittaa käytännössä sitä, että moni metsälappalainen menettäisi oikeutensa osallistua saamelaiskäräjien vaaleihin, vaikka heidän juurensa ja perinteensä olisivat kiistatta saamelaista alkuperää. Onko oikein, että laki, jonka pitäisi vahvistaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta, samalla sulkee ulkopuolelle osan saamelaisyhteisöstä? Metsälappalaiset ja osa inarinsaamelaisista ovat jo pitkään kamppailleet tunnustuksensa puolesta, ja nyt edessä oleva muutos tarkoittaa sitä, että heidän mahdollisuutensa vaikuttaa yhteisöään koskevaan päätöksentekoon katoavat.

Eduskunnan tehtävänä on varmistaa, että Suomi toimii kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti ja kohtelee kaikkia saamelaisryhmiä yhdenvertaisesti. On kriittistä,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

että lainsäädäntö ei aja eri ryhmiä vastakkain vaan vahvistaa alkuperäiskansamme oikeuksia kokonaisuudessaan. Pyydän teitä, arvoisat kansanedustajat, varmistamaan, että metsälappalaisten ja inarinsaamelaisten, kaikkien saamelaisryhmien, ääni kuuluu tässä keskustelussa. Onko yhdenvertaisuus todella toteutunut, jos osa perinteistä ja kulttuurista sysätään pois poliittisessa päätöksenteossa? Meidän on löydettävä tasapainoinen ratkaisu, jossa metsälappalaisten ja inarinsaamelaisten oikeus ja osallisuus tunnustetaan saamelaisyhteisössä.

Arvoisa rouva puhemies! Nostan tässä esille tänään tulleen Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan komitean uuden raportin, joka kehottaa Suomea työskentelemään kaikkien saamelaisryhmien kanssa. Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen suositukset on julkaistu tänä päivänä. Yksi suosituksista on: ”Neuvottelukunta kehottaa viranomaisia varmistamaan tiiviissä yhteistyössä kaikkien saamelaisyhteisöjen kanssa, että kaikilla tasoilla tehtävät päätökset, jotka koskevat perinteistä maankäyttöä, eivät heikennä saamelaisten mahdollisuuksia säilyttää ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja identiteettiään, mukaan lukien heidän perinteiset elämäntapansa. Viranomaisten tulisi saattaa loppuun valmistelut ILO:n alkuperäiskansoja ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen numero 169 ratifioimiseksi.”

Toisin kuin YK:n valvontaelimet, Euroopan neuvoston valvontaelimet, kuten tämä neuvoo-antava komitea, käyvät paikan päällä ja tapaavat näitä ihmisiä. Komitea on seurannut tilannetta jo 1998 lähtien Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa, eli heillä on hyvin vahva ymmärrys tilanteesta, toisin kuin YK:lla, jonka suositukset perustuvat pelkkiin jonkin tahon heille toimittamiin asiakirjoihin.

Neuvottelukomitea kehottaa viranomaisia luomaan edellytykset osallistavalle vuoropuhelulle kaikkien saamelaisyhteisön osien kanssa, jotta päästäisiin yhteisymmärrykseen pitkään jatkuneessa keskustelussa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon rekisteröitymisestä. Lisäksi viranomaisten tulisi arvioida tiiviissä yhteistyössä kaikkien saamelaisyhteisön osien kanssa totuus- ja sovintoprosessin kokemuksia sen mahdollisen jatkamisen näkökulmasta vuoden 2025 jälkeen.

Arvoisa puhemies! Otan seuraavissa puheenvuoroissani esille myös saamelaiskäräjälain ja vaalitavan epädemokraattisuuden ja ongelmat, mitkä siihen liittyvät.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Rasinkangas.

19.14 Merja Rasinkangas ps: Arvoisa rouva puhemies! Toisessa käsittelyssä on hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain muuttamisesta. Kyseessä on kiistanalainen laki, ja valehtelisin, jos väittäisin olevani iloinen tästä lopputuloksesta. Lakiin tuleva polveutumisperusteen poisto on omiaan aiheuttamaan tilanteita, joissa esimerkiksi metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset voivat jäädä pois vaaliluettelosta.

Arvoisa puhemies! Pidän kuitenkin erittäin tärkeänä, että perustuslakivaliokunta mietinnössään tuo esiin, että vuoden 1962 väestölaskennan ei sen epätäydellisyyden vuoksi tulisi olla ainoa mahdollinen tai välttämättä edes ensisijainen näyttö vaaliluetteloon kuulumiseksi. Esimerkiksi kirkonkirjoihin ja muihin asiakirjoihin tehdyillä merkinnöillä tulee olla merkitystä. Perustuslakivaliokunta pitää myös selvänä, ettei hakijalta voida edellyttää aukotonta näyttoa. On todella harmillista, että tilanne ei ole näin, mutta olisi äärimmäisen hyvä tilanne, että Euroopan ainoa alkuperäiskansa, saamelaiset, ei keskenään syrji eri

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

saamelaisryhmittymiä, vaan jokainen saamelainen myös aidosti on mukana vaaliluettelossa sekä jatkaa normaalia saamelaiskulttuuriaan ja harjoittaa normaalisti elinkeinojaan.

Arvoisa puhemies! Esitys on tosiaan ristiriitoja aiheuttava, ja onkin tärkeää seurata tilanteen kehittymistä lain voimaantulon jälkeen, ja tarvittaessa asia tulee ottaa uudelleen tarkasteluun. Saamelaiskäräjät tarvitsee lain, joka on oikeudenmukainen ja yhdenvertainen kaikille saamelaisryhmille. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Rintamäki.

19.16 Anne Rintamäki ps: Arvoisa puhemies! Käsittelemme paljon puhuttua ja kiisteltyä saamelaiskäräjälakia eli hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Lain ongelma kiteytyy nähdäkseni siihen, kenellä on oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon. Vaaliluetteloon merkitään siis sellaiset henkilöt, jotka ovat äänioikeutettuja saamelaiskäräjillä. Mietinnössä todetaan seuraavasti: ”Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ään ehdotetun säännöksen mukaan henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen, että henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa. Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että samassa laissa säädetyt ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.” Toisin sanoen lain nojalla sellaisilla saamelaisilla, jotka puhuvat ensimmäisenä äidinkielenään suomea, ei ole mitään asiaa vaaliluetteloon. Samaan aikaan kuitenkin sellaisella suomalaisella henkilöllä, jonka yksi kahdeksasta isoisovanhemmasta on sattunut olemaan saamea puhuva saamelainen, vaikkei itse olisi millään tavalla kasvanut saamelaisessa kulttuurissa, on mahdollisuus vaaliluetteloon päästä.

Arvoisa puhemies! Se, että osa saamelaisväestöstä on menettänyt oman kielensä, ei tee heistä vähempää saamelaisia. Pidän kielikriteeriä outona jo siitäkin syystä, että isoisovanhempien ensimmäistä kieltä voi olla vaikea jälkikäteen edes osoittaa aukottomasti ja silti siitä pitäisi olla kiinni niinkin tärkeä asia kuin äänioikeus. Herää kysymys, edustaako saamelaiskäräjät tällaisena sitten enää koko saamelaisväestöä vai vain tiettyä osaa siitä.

Yhdenvertaisuudesta on puhuttu viime vuosina paljon. Pelkona on, että tämän lain läpimenon jälkeen Lapissa asuu naapureina sukuja ja perheitä, joita jatkossa kohdellaan eriarvoisesti. Toisella suvulla on oikeus olla mukana päätöksenteossa, toisella ei. Eri saamelaisryhmät eivät olisi jatkossa yhdenvertaisia. Mielestäni tämä lakiesitys on paitsi epäoikeudenmukainen myös kohtuuton. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Pitko.

19.20 Jenni Pitko vihr: Arvoisa puhemies! Kannatan tämän lain hyväksymistä. Pidän ensimmäisessä käsittelyssä pidemmän puheenvuoron siitä, miksi. Tiivistettynä: Tämä lakiesitys on erittäin tärkeä laki saamelaisten itsehallinnon vahvistamiseksi. Se korjaa Suomen ihmisoikeusrikkomukset, ja pidän tärkeänä, että me hyväksymme tämän lain, jota olemme täällä eduskunnassa yrittäneet neljä vaalikautta hyväksyä, jotta pääsemme myös tästä tilanteesta eteenpäin, mutta erityisesti jotta saamelaiset voivat jatkaa työtä oman kulttuurinsa ja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

kielen kehittämiseksi ja elämän eteenpäin jatkamiseksi. Se kaikki aika, mitä tähän lakiin on jouduttu laittamaan, on ollut pois muusta: perheestä, harrastuksista, käsitoista ja niin edelleen.

Haluan tässä puheenvuorossani vastata muutamaan väitteeseen, joita tässä keskustelussa on tuotu esille, sillä pidän tärkeänä, että vääriä väitteitä ei jää tähän pöytäkirjaan ilman, että niihin on vastattu.

Se, että kaikki halukkaat eivät pääse saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, ei ole syrjintää. Perustuslakivaliokunta on arvioinut lakiesityksen perustuslaillisuutta ja yksimielisesti todennut, että laki on perustuslain mukainen ja perustuslaki kieltää syrjinnän. Saamelaiskäräjät ovat hyväksyneet tämän lain omassa käsittelyssään, ja siten se toteuttaa saamelaisten oikeutta itse määritellä oma kansansa.

Ajattelen itse niin, että se, ovatko kriteerit minun mielestäni hyviä tai huonoja, ei ole niinkään merkityksellistä, vaan se, ovatko ne saamelaisten mukaan lähellä sitä heidän käsitystään, miten saamelaisuus heidän kulttuurissaan määritellään. Sen kirjoittaminen auki Suomen lainsäädäntöön ei ole tietenkään yksiselitteistä, mutta olen ymmärtänyt, että tämä esitys vastaa sitä kuitenkin mahdollisimman hyvin. Saamelaiskäräjät nimittäin eivät aikoinaan hyväksyneet tätä lappalaispykälää, joka eduskunnan käsittelyssä 90-luvulla tähän lakiin hyväksyttiin, ja juuri se on se syy, miksi tämä voimassa oleva laki ei kunnioita saamelaisten itsemääräämisoikeutta. Ja hyvä, että se ollaan nyt poistamassa. Tämän niin sanotun lappalaispykälän perusteella käräjäluetteloon on voinut päästä henkilöitä, joita saamelaiset eivät tunnista saamelaisiksi. Tämä on ollut aivan kestämaton tilanne.

Täällä on puhuttu saamelaisryhmistä. Ensinnäkin saamelaiset ovat yksi kansa, eivät useita kansoja. Suomen alueella elää yksi alkuperäiskanssa, saamelaiset. Ei ole toisiaan vastaan olevia saamelaisia vaan yksi kansa, ja tähän kansaan kuuluu kolme kieliryhmää. Nämä kaikki kolme kieliryhmää ovat olleet valmistelemassa tätä lakia [Sara Seppänen: Yksi kansa menetti kieltensä!] ja ovat sen hyväksyneet saamelaiskäräjien osana.

Arvoisa puhemies! Haluan myös muistuttaa, että tämä laki tulee helpottamaan sekä kielen menettäjien että erityisesti siitä syystä inarinsaamelaisten asemaa, että erityisesti inarinsaamelaisten kohdalla kieli on voitu menettää jo aikaisemmassa sukupolvessa ja tämä kielikriteerin laajentaminen korjaa tätä tilannetta. Tämä laki tulee myös samalla vastamaan yleispohjoismaista tasoa. Tässä salissa on monesti peräänkuulutettu, että meidän tulisi ottaa mallia muiden maiden saamelaispolitiikasta, ja itse asiassa nyt me tulemme saattamaan tämän lain Pohjoismaiden kaltaiselle tasolle.

Mieleeni on jäänyt eräs keskustelu yhden saamelaisäidin kanssa. Hän sanoi, että hän ei toivo, että enää hänen lapsensa joutuvat käymään tätä samaa taistelua, sitä taistelua, mitä hän on käynyt jo pitkään, toista vuosikymmentä, kun tätä lakia on yritetty uudistaa.

Toivon, että täällä eduskunnassa me kunnioitamme saamelaisten oikeutta itse määritellä itsensä ja hyväksymme tämän lain, ja erityisesti ajattelempa niitä tulevaisuuden saamelaisia, niitä lapsia ja tulevia saamelaislapsia. Emmehän halua tämmöistä taakkaa jättää heidän harteilleen? — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Biaudet.

19.25 **Eva Biaudet r:** Arvoisa puhemies! Kiitän edustaja Pitkoa siitä, että hän nosti esille erittäin, erittäin tärkeitä asioita. Mielestäni on todella, todella arvokasta, että kun nyt hy-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

väksymme saamelaiskärjälain, niin olemme antaneet saamelaisille, Euroopan ainoalle alkuperäiskansalle, oman äänen.

On tärkeää tietää, että näitä keskusteluita saamelaiskäräjien ja saamelaisten kanssa on käyty vuosikausia. Itse sain kunnian istua tässä edellisen oikeusministeriön kansliapäällikön vetämässä työryhmässä, ja voin hyvin sanoa, että ei ole niin, että saamelaiset eivät olisi olleet mukana tekemässä myönnytyksiä ja kompromisseja ja löytämässä yhteisymmärrystä tämän lain muotoiluille. Ajattelen, että ne ponnistukset eivät ole olleet välttämättä helppoja mutta ne ovat erittäin arvokkaita, ja olen tosi iloinen, että ne nyt vihdoin sitten tuottavat sellaisen tuloksen, että tämä asia saadaan kuntoon.

Itselläni on myös ollut kunnia edustaa Suomea YK:n alkuperäiskansafoorumissa — siitä on jo useampi vuosi — ja siellä maailmalla kuitenkin ajateltiin aina, että Suomi on ollut esimerkkinä puolustamassa ja edistämässä alkuperäiskansojen asemaa kansainvälisesti. Olemme myös olleet silloin, kun ILO 169 -sopimusta neuvoteltiin, yksi niistä maista, jotka nimenomaan edistivät kirjoituksia, ja onkin ollut hiukan surullista, että emme sitten ole pystyneet enää täyttämään samanlaista kunnianhimoa saamelaisten oikeuksien tunnustamisessa ja virallistamisessa lainsäädännössämme kuin silloin. Mutta kaikesta huolimatta alkuperäiskansaoikeus on voimassa, ja olemme myös Suomea edistäneet esimerkiksi YK:n alkuperäiskansajulistusta, joka on erittäin vahva ja ohjaava laillinen instrumentti tänä päivänä. Siellä tietenkin tämä velvollisuus neuvotella ja myöskin saada suostumus saamelais- ja alkuperäiskansaa koskevissa kysymyksissä on ihan keskeinen kysymys.

Olemme RKP:ssä erittäin tyytyväisiä siihen, että tämä lakikäsittely viimein etenee. Saamelaiskärjälain uudistaminen on merkittävä ja todellakin pitkään odotettu askel ihmisoikeuksiin alkuperäiskansan itsehallinnon vahvistamiseksi, ja olemmekin surukumme saaneet vuosien varrella useita huomautuksia YK:n eri ihmisoikeuselimiltä, jotka todellakin kyllä tuntevat Suomen tilanteen erittäin hyvin, muun muassa YK:n ihmisoikeuskomitealta ja rotusyrjinnän vastaiselta komitealta. On korkea aika korjata nämä puutteet ja voida ylpeänä taas seistä Suomea alkuperäiskansojen puolella myöskin kansainvälisesti. Tämä on tietenkin erityisen tärkeää saamelaisten mutta myös kansainvälisen oikeuden kannalta. Suomi on sitoutunut alkuperäiskansojen oikeuksien kunnioittamiseen, ja on vahva ristiriita, että emme ole pystyneet käytännössä sitten osoittamaan tätä tukea.

Nyt käsiteltävä lakiuudistus vie Suomen lähemmäs näiden velvoitteiden täyttymistä. Olemme tehneet määrätietoista ja pitkäjänteistä työtä, ja ajattelen, että tämä on vahva alku sille, että myös myöhemmin voimme pohtia vielä vahvemmin sitä, miten todellisuudessa voimme käytännössä vahvistaa saamelaisten oikeuksia omaan kieleensä, kulttuuriinsa ja elinkeinoihinsa. — Kiitoksia.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Vestman.

19.29 Heikki Vestman kok: Arvoisa puhemies! Halusin tulla vielä tässä saamelaiskärjälakia koskevassa perustuslakivaliokunnan mietinnön toisessa käsittelyssä pitämään puheenvuoron siksi, että asia on tärkeä, mutta myös siksi, että tästä lakiuudistuksesta liikkuu julkisessa keskustelussa myös paljon virheellisiä väitteitä, ja niiden oikaisemiseen tässä haluan keskittyä. Tämä, että keskustelu perustuisi faktoihin ja tosiasioihin, on tärkeää myös siksi, että tiedän, että tämän saamelaiskärjälain hyväksyminen on herättänyt saamelaisyhteisössä paitsi suurta helpotusta myös joissakuissa huolta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

Ensinnäkin keskustelussa on väitetty, että saamelaiskäräjälain uudistus olisi perustuslain ja oikeusvaltioperiaatteen vastainen. Tämä ei pidä paikkaansa. Lakien perustuslainmukaisuuden, sisältäen myös oikeusvaltioperiaatteen mukaisuuden, arvioi eduskunnan perustuslakivaliokunta. Tässäkin haastavassa asiassa perustuslakivaliokunta teki huolellista työtä, mistä vielä kiitos valiokunnan jäsenille. Valiokunta on siis päättänyt tämän huolellisen arvionsa perusteella, että tämä lakiesitys on perustuslain mukainen, edellyttäen, että yksilön oikeusturvaa parantavat muutokset tehdään perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaisesti. Valiokunta oli tästä perustuslainmukaisuudesta yksimielinen. Kun perustuslakivaliokunta on kerran päättänyt, että laki on esityksen mukaisena tai tiettyjen muutosten jälkeen perustuslain mukainen, niin näin myös on. Suomen oikeusjärjestyksessä lakien perustuslainmukaisuuden ratkaisee auktoritatiivisesti perustuslakivaliokunta sille perustuslain mukaan kuuluvan tehtävän ja toimivallan mukaisesti. Tähän tyydyttäköön niin tässä talossa lakeja säädettyä kuin myös säättämisen jälkeen. Valiokunnan perusteluista ja argumentaatiosta voi toki käydä aina oikeudellista keskustelua, mutta lopputulosta perustuslainmukaisuudesta se ei muuta. Tämä koskee paitsi tätä käsitellyssä olevaa saamelaiskäräjälakia myös muita perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyjä lakeja.

Puhemies! Perustuslakivaliokunta on siis edellyttänyt oikeusturvaa koskevan yksilön perusoikeuden takia muutoksia, jotka varmistavat sen, että laki toteuttaa alkuperäiskansan oikeuksien lisäksi yksilön oikeusturvan. Tähän liittyen on esiintynyt julkisessa keskustelussa väite, että vaaliluetteloon merkitsemistä koskevaa asiaa ei saisi enää korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyyn tai saisi sen vain ennakkopäätösperusteella. Näin ei enää perustuslakivaliokunnan esittämien muutosten jälkeen ole. Valiokuntahan katsoi, että hallituksen esityksen mukainen hyvin rajattuun ennakkopäätösperusteeseen liittyvä jatkovalituskynnys on perustuslain kannalta ongelmallinen ja olisi vastannut osittaista jatkovalituskieltoa. Siksi perustuslakivaliokunta esittää ja edellyttää jatkovalituskynnyksen madaltamista, eli oikeusturvaongelma on poistettu tässä perustuslakivaliokunnan mietinnössä. Mietinnön mukaan jatkovalitusoikeus korkeimpaan hallinto-oikeuteen määräytyy siis hallintoprosessilain yleissäännöksen mukaan. Jatkovalitusoikeus on näin ollen paitsi ennakkopäätösperusteella myös ilmeisen virheellisyyden, kuten lainvastaisuuden tai muun painavan syyn, takia. Siten viime kädessä ylin riippumaton tuomioistuin, korkein hallinto-oikeus, saamelaiskäräjälain 3 §:ää soveltamalla ja tulkitsemalla ratkaisee sen, kenellä on äänioikeus saamelaiskäräjien vaaleissa.

Puhemies! Kolmantena väitteenä, joka on syytä oikaista, on esitetty se, että ratkaisu siitä, kuka pääsee saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, perustuisi uudistuksen jälkeen syrjintään. Näin on siis väitetty julkisuudessa. Suomessa kaikessa julkisessa vallankäytössä on noudatettava lakia, ei mielivaltaa. Tämä sama vaatimus koskee tietysti myös saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemistä. Käsitellyssä olevan lain 3 §:ssä säädetään siis niistä aineellisista kriteereistä, jotka tyhjentävästi määrittelevät sen, keillä äänioikeus on. Perustuslaissa turvataan saamelaisten asema alkuperäiskansana ja säädetään, että saamelaisilla on kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Tästä johtuu se, että saamelaiskäräjien näkemykselle 3 §:n kriteereistä on lakia säädettyä annettava erityistä merkitystä niin oikeudellisessa kuin poliittisessa harkinnassa. Näin linjasi siis perustuslakivaliokunta. Saamelaisten itsemääräämisoikeutta toteutetaan näin 3 §:n aineellisten kriteerien kautta. Kun laki on säädetty, saamelaiskäräjien vaalilautakunnan on virkavastuulla ja riippumattoman muutoksenhakulautakunnan on tuomarin vastuulla sovellettava näitä laissa säädettyjä edellytyksiä äänioikeudelle. Päätöksenteko on siis lakisi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

donnaista. Viime kädessä kysymyksen siitä, täyttääkö henkilö pykälässä tarkoitetun objektiivisen kielikriteerin, ratkaisee, kuten todettu, riippumaton ylin tuomioistuin. Ja kuten aiemmin totesin, perustuslakivaliokunta nimenomaan on edellyttänyt tämän jatkovalituskynnyksen madaltamista ja siten myös korkeimpaan hallinto-oikeuteen pääsyä.

Arvoisa puhemies! Neljänneksi: Kielikriteeristä keskustelussa on esitetty sinänsä ymmärrettävä huoli siitä, ettei vanhoista asiakirjoista voida aukottomasti päätellä sitä, kuka on puhunut saamea ensimmäisenä kielenään. Tämänkin seikan perustuslakivaliokunta on mietinnössään tunnistanut. Mietinnössä todetaan nimenomaisesti, ettei vuoden 1962 väestölaskennan sen epätäydellisyyden vuoksi tulisi olla ainoa mahdollinen tai välttämättä edes ensisijainen näyttö, vaan esimerkiksi kirkonkirjoihin ja muihin asiakirjoihin tehdyillä merkinnöillä tulisi olla merkitystä. Valiokunta toteaa pitävänsä selvänä myös, että hakijalta ei voida edellyttää asiassa aukotonta näyttöä ja että edellytyksen voidaan katsoa täyttyvän kohtuudella arvioituna riittävällä selvityksellä. Näyttöä ensimmäisestä kielestä tulee mietinnön mukaan arvioida kokonaisuutena, ja harkinnassa tulee antaa merkitystä myös yksilön oikeuksien toteutumiselle.

Arvoisa puhemies! Viidentenä oikaistavana seikkana haluan kommentoida 9 §:n yhteistoiminta- ja neuvotteluelveloitetta koskevaa väärinymmärrystä. Julkisessa keskustelussa on siis jopa esiintynyt sellainen väite, että yhteistoiminta- ja neuvotteluelveloitte estäisi Lapin elinkeinojen kehittymisen. Pidän tätä väitettä perusteettomana. Yhteistoiminta- ja neuvotteluelveloitteessa on kysymys menettelyn sääntelystä, jossa ei oteta kantaa esimerkiksi maankäytön sisältöön. Perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä yhteistoiminta- ja neuvotteluelveloitteen tavoitetta löytää yksimielisiä ratkaisuja saamelaisille merkityksellisissä asioissa. Toisaalta valiokunta on mietinnössä paaluttanut, että velvoitteessa ei ole kyse saamelaiskäräjien veto-oikeudesta hankkeisiin eikä sille tule sellaista merkitystä myöskään tosiasiassa antaa. Valiokunta on nimenomaisesti myös todennut, ettei saamelaiskäräjien passiivisuus estä viranomaista jatkamasta asian käsittelyä. Kysymys ei siis ole veto-oikeudesta, vaan sen varmistamisesta, että asiat, joilla voi olla erityistä merkitystä saamelaisille, varsinkin kotiseutualueella, syntyvät vuorovaikutuksessa saamelaiskäräjien kanssa. [Puhemies koputtaa] Valiokunnan kuulemisissa saamelaisten kotiseutualueen kunnista Inari ja Utsjoki puolsivat yhteistoiminta- ja neuvotteluelveloitetta ja toivat esiin kuntien myönteisiä käytänteitä yhteistyöstä saamelaiskäräjien kanssa. — Ja vielä viimeisestä asiasta jatkan sitten myöhemmin keskustelussa. Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Löfström.

19.38 **Mats Löfström r:** Ärade fru talman! Att förnyelsen av sametingslagen nu godkänts i grundlagsutskottet och behandlas här i andra behandlingen i plenisalen är en viktig milstolpe, inte bara för det samiska folket utan för hela Finland. Det här är ett avgörande steg för att stärka vår gemensamma demokrati och vårt engagemang för de mänskliga rättigheterna.

I svenska riksdagsgruppen är vi mycket nöjda över att behandlingen av sametingslagen nu är här i plenisalen och att vi äntligen kan få lagen i mål. Förnyandet av lagen har länge varit en prioritet för vår riksdagsgrupp. Redan år 2014 under Anna-Maja Henrikssons första period som justitieminister gavs ett lagförslag om att förnya lagen. Det är nu nästan elva år sedan. Att vi nu uppdaterar vår lagstiftning så att den bättre motsvarar våra internationella förpliktelser och beaktar den kritik som riktats mot Finland av FN:s kommitté för

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

mänskliga rättigheter är inte bara ett rättsligt ansvar, det är också en moralisk skyldighet. Det handlar om att respektera och stärka samernas rätt till självbestämmande och att trygga deras språk och kulturella autonomi.

Ärade talman! Jag vill rikta ett stort tack till alla kollegor i grundlagsutskottet för den proffsiga hanteringen av detta ärende — det var inte enkelt och det krävde mycket samarbete — och också tacka utskottets ordförande mycket för det ledarskap han tog i utskottet. Vi tar nu ett steg närmare att stärka skyddet för mänskliga rättigheter och förbättra verksamhetsförutsättningarna för samernas språkliga och kulturella autonomi. Det här är en historisk och mycket fin sak som vi nu ska föra i mål den här veckan i riksdagen.

Arvoisa rouva puhemies! Saamelaiskäräjälain uudistuksen hyväksyminen perustuslakivaliokunnassa ja tänä päivänä toisessa käsittelyssä istuntosalissa on merkittävä virstanpylväs, ei ainoastaan saamelaisille vaan koko Suomelle. Tämä on tärkeä askel kohti yhteisen demokratian vahvistamista ja sitoutumistamme ihmisoikeuksien kunnioittamiseen.

Ruotsalaisessa eduskuntaryhmässä olemme erittäin tyytyväisiä siihen, että saamelaiskäräjälain käsittely on nyt tässä salissa ja että laki saadaan viimein maaliin. Lain uudistaminen on ollut pitkään ryhmämme prioriteetti. Jo vuonna 2014, Anna-Maja Henrikssonin ensimmäisellä kaudella oikeusministerinä, annettiin ehdotus lain uudistamisesta. Siitä on nyt lähes yksitoista vuotta. On tärkeää, että päivitämme lainsäädäntöämme vastaamaan paremmin kansainvälisiä velvoitteitamme ja otamme huomioon YK:n ihmisoikeuskomitean Suomea kohtaan esittämän kritiikin. Kyse ei ole pelkästään oikeudellisesta vastuusta vaan myös moraalista velvollisuudesta. Tavoitteena on kunnioittaa ja vahvistaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta sekä turvata heidän kielellinen ja kulttuurinen autonomiansa.

Arvoisa puhemies! Haluan esittää lämpimät kiitokset perustuslakivaliokunnan kollegoille tämän asian asiantuntevasta käsittelystä — ei ole ollut helppoa — ja kiitos erityisesti myös valiokunnan puheenjohtajalle. Otamme nyt askeleen kohti ihmisoikeussuojan vahvistamista ja saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien parempaa toteutumista. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Kaleva poissa. — Edustaja Forsgrén, olkaa hyvä.

19.43 Bella Forsgrén vihr: Arvoisa puhemies! Tänään käsittelemme erittäin tärkeää asiaa ja sitä, mitä olen odottanut jo pitkään. Saamelaiskärjälaki on kaivannut jo pitkään uudistamista. On kyse siitä, olemmeko valmiita aidosti kunnioittamaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta vai jatkammeko politiikkaa, jossa valtaväestö määrittelee alkuperäiskansan puolesta, kuka heitä saa edustaa ja millä ehdoilla. Tänään meillä on käsissämme tilaisuus osoittaa, että Suomi ottaa ihmisoikeudet ja alkuperäiskansojen oikeudet tosissaan, ei vain puheissa, myös teoissa.

Arvoisa puhemies! YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus on selvä: ”alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään, jäsenyydestään ja toimielintensä rakenteesta omien perinteittensä ja tapojensa mukaisesti”, artikla 33. Tämä ei ole kaunis julistus paperilla. Se on perusoikeus, jonka tarkoituksena on suojella alkuperäiskansojen valtakulttuuriin sulautumiselta ja syrjäytymiseltä. Suomen nykyinen saamelaiskärjälaki ei täytä näitä vaatimuksia. Se on vanhentunut 3 §:n aiheuttamien ongelmien takia, ja se on saanutkin lukuisia ihmisoikeusloukkauksia, joista meitä on muistuttanut sekä YK:n ihmis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

oikeuskomitea että YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea. Komiteat ovat toistuvasti todenneet, että Suomen tulkinta saamelaiskäräjälain vaalikelpoisuudesta rikkoo saamelaisien itsemääräämisoikeutta, ja edellyttävät lainsäädännön pikaisia muutoksia. Tähän ei voi suhtautua välinpitämättömästi.

Hallituksen esitys on askel oikeaan suuntaan. Hallituksen esitys on merkittävä ja oikeasuuntainen uudistus, joka selkeyttää äänioikeutta saamelaiskäräjävaaleissa ja irrottaa sen epäselvästä ja kiistelystä saamelaismääritelmästä. Esitys korostaa ryhmäidentifikaatiota, joka on laajasti asiantuntijoitten mukainen ja alkuperäiskansojen oikeuksien kannalta olennainen. Esitys laajentaa kieliperustetta neljanteen polveen, poistaa niin sanotun lappalaiskriteerin ja tuo vaaliluetteloon merkittäviä parannuksia, jotka vahvistavat saamelaisten omaa toimijuutta. Samalla esitys yhtenäistää Suomen lainsäädäntöä Norjan ja Ruotsin kanssa ja tukee pohjoismaisen saamelaissopimuksen linjaa. Se vastaa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaatimuksiin ja estää tulevia oikeudenloukkauksia.

Arvoisa puhemies! Meidän on syytä kuunnella, mitä saamelaisyhteisö itse kertoo. Vuosia jatkunut epävarmuus lakiuudistuksesta on ollut henkisesti kuormittavaa erityisesti saamelaisnuorille mutta varmasti koko yhteisölle. Julkinen keskustelu, jossa heidän identiteettinsä ja kuulumisensa yhteisöön kyseenalaistetaan toistuvasti, on lisännyt vihapuhetta ja epävarmuutta. Tämän uudistuksen läpivienti antaisi yhteisölle selkeän viestin: Teillä on oikeus määrittää itse itsenne. Me luotamme teihin.

Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet vaativat meitä toimimaan. Jos me emme tee tarvittavia uudistuksia, emme ainoastaan epäonnistu alkuperäiskansan oikeuksien turvaamisessa, epäonnistumme myös oikeusvaltiona.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnalla oli iso työ tehtävänä, ja haluankin lukea sivulta 12 sen keskeisimmän kappaleen: ”Perustuslakivaliokunta on edellä arvioidessaan sääntelyä perustuslain kannalta korostanut saamelaiskäräjälain 3 §:n aineellisten kriteerien keskeistä merkitystä alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan paitsi oikeudellisessa myös tarkoituksenmukaisuusharkinnassa on 3 §:n osalta syytä antaa erityistä merkitystä sille, että saamelaiskäräjät ovat antaneet ennakkohyväksynnän hallituksen esityksen sisältämille lakiehdotuksille. Valiokunta ehdottaa siksi 3 §:n hyväksymistä muuttamattomana.” Tämä 3 § on juuri se lakiesityksen keskeisin kokonaisuus, ja onkin erittäin tärkeitä, että se tuli ulos sieltä perustuslakivaliokunnasta hallituksen esityksen mukaisena.

Arvoisa rouva puhemies! Lopulta kysymys on myös arvovalinnasta. Haluammeko olla maa, jossa vähemmistöt, erityisesti alkuperäiskansa, joutuvat jatkuvasti perustelemaan olemassaoloaan ja oikeuttaan osallistua omien asioiden päättämiseen, vai olemmeko maa, joka tunnustaa, että yhdenvertaisuus tarkoittaa myös erityistä tukea silloin, kun yhteiskunnan rakenteet ovat olleet eriarvoistavia? Tunnistammeko eriarvoisen historiamme ja sortomme? Saamelaiskäräjälain uudistus on tärkeä askel kohti oikeudenmukaisempaa, yhdenvertaisempaa ja aidosti ihmisoikeuksia kunnioittavaa Suomea. Vahvistamalla saamelaisien itsemääräämisoikeutta me vahvistamme samalla koko yhteiskunnan demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta. Siksi, arvoisa puhemies, toivon koko sydämeistäni, että tämä eduskunta osoittaa olevansa ihmisarvon, oikeuden ja aidon tasa-arvon puolella. Hyvät kollegat, tuetaan tätä uudistusta, ei puolivillaisesti, ei viivytellen, vaan selkeästi, vahvasti ja päätäväisesti — on sen aika.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

19.48 **Sara Seppänen ps:** Arvoisa rouva puhemies! Nyt ymmärrän niitä, jotka elävät saamelaisyhteisössä, ehkä jopa käräjien jäsenenä, ja ovat eri mieltä autoritäärisen hallinnon kanssa, kuinka vaikeaa ja ahdistavaa voi olla. Tuntuu todella pahalta katsella tuota naureskelua parvelta, ivallista hymyilyä ja ilkeämielistä ilkkumista.

Tällä hetkellä osa suvuista ja osa perheenjäsenistä pääsee käräjien luetteloon ja osa ei. Tämä kertoo oikeastaan siitä tilanteesta, mitä Lapissa tällä hetkellä tapahtuu: naureskelua, haukkumista, vähättelyä, myöskin aikamoisia rikoksia, joista jopa osa käräjien jäsenistä on tällä hetkellä tutkinnan alaisena.

Saan todella paljon viestejä [Jenni Pitkon välihuuto] — nämä ovat julkisia asioita — tällä hetkellä Lapista niiltä, jotka eivät pääse osalliseksi tätä omaa edustuselintään:

”Hei! On ollut hienoa nähdä, että sinä olet aktiivisesti puhunut lakiesitystä vastaan. Sinua äänestäneenä tiedän tehneeni oikein.” Tämä henkilö esittelee itsensä savolaiseksi, joka on joutunut seuraamaan vaimonsa taistelua identiteettinsä puolesta.

Seuraava viesti: ”Hei, Sara! Kiitos tästä pitämästäsi puheesta ja meidän metsäsaamelaisien näkökulman esiin tuomisesta saamelaiskäräjäkeskusteluun. Erityisesti sydäntäni lämmittää rohkeutesi pukeutua Sodankylän pukuun. Sain siitä innostuksen päättää pukeutua itsekin siihen. Olisiko sinulla tiedossa ompelija, joka voisi auttaa minua valmistamaan puvun?”

Seuraava viesti: ”Toivottavasti mahdollisimman moni kansanedustaja tämän asian ymmärtää. Käräjät parhaillaan presidentin vieraana, mutta metsäsaamelaiset pyyhittää samalla kartalta yrittämällä poistaa jopa lappalaiskäsite. Kyllä tulevaisuus pelottaa. Käräjien valta on pakko saada kuriin.” Hän jatkaa vielä myöhemmin: ”En tiedä, mitä voidaan enää tehdä, jos tämä laki menee läpi. Toivoton olo sukuni ja esivanhempieni puolesta.” — Näitä viestejä on todella paljon.

Edellisessä puheessani päätin siihen, että otan esille demokratian ja sen vajeen tällä hetkellä. Eli saamelaiskäräjien edustajia ei valita suhteellista vaalitapaa käyttäen, kuten parlamentarismissa ja demokratiassa on tapana toimia. Saamelaiskäräjälakiin ei olla määritelty sitä, miten vaalitulokset huomioidaan paikkajaoissa. Käsillä oleva saamelaiskäräjälaki mahdollistaa tilanteen, jossa kymmenen saamelaiskäräjien jäsentä voi saada suuremman äänimäärän vaaleissa kuin 11 saamelaiskäräjälle valittua valtaa pitävän ryhmittymän jäsentä. Nämä 11 voivat ottaa vallan ja syrjäyttää loput kymmenen päätöksenteosta.

Kun saamelaiskäräjät vaalien jälkeen järjestäytyvät ja paikkoja eri toimielimiin täytetään, niin vaalitulosta ei kunnioiteta. Vähemmistöön valtaenemmistön ulkopuolelle jääneet ääniharavat syrjäytetään. He jäävät ilman puheenjohtajiston, hallituksen tai muiden toimielimien paikkoja. Heille demokratian nimissä kuuluvat paikat jaetaan valtaa pitävien ryhmittymää myötäileville, vaikka nämä eivät olisi menneet läpi vaaleissa tai edes olleet vaaleissa ehdolla.

Demokratia varmistaa sen, että saamen kansan eri äänenpainot tulevat kuuluville. Demokratian, myös saamelaisten, asiat alkavat kiinnostamaan saamelaiskäräjiä ja äänestäjätkin alkavat kiinnostamaan, kun äänistä kilpaillaan puolueiden kesken. Demokratian mitaamiseen on olemassa kansainvälisesti käytettyjä mittareita, ja yksi niistä on vapaat puolueet. Tämä laki alistaa saamelaiset elämään autoritäärisen hallinnon alla.

Esimerkiksi saamelaiskäräjien vaaleissa vuonna 23 Enontekiöllä äänioikeutettuja oli 288, kiintiöpaikkoja voimassa olevan lain mukaan kolme ja uuden lakiesityksen mukaan kaksi, kun taas esimerkiksi Inarissa äänioikeutettuja on 1 453, kiintiöpaikkoja on sama

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

määrä, kolme, ja tässä uudessa esityksessä kaksi. Eli paikkoja ei jaeta äänestäjien määrän mukaan.

Kuten me tiedämme tunnetusti, saamelaiskäräjävaaleissa hyvin menestynyt inarinsaamelainen Kari Kyrö, joka on kolme kertaa ollut vaalien ääniharava, on myös kaksi kertaa sieltä luettelosta poistettu. On erikoista, että väitetään, että saamelaisyhteisö tuntee saamelaiset, oman kansansa, ja kuitenkin vaaleissa kolme kertaa peräkkäin eniten ääniä saanut halutaan poistaa luettelosta. Mitä tämä kertoo demokratiasta? Ei ainakaan kovin hyvää.

Tätä lakiesitystä on perusteltu muun muassa sillä, että saamelaiskäräjät pystyisivät vaikuttamaan ilmastomuutokseen, mutta ilmastomuutosta vastaan ei voida tehdä toimenpiteitä ilman yhteiskuntarauhaa. Paras tapa varmistaa yhteiskuntarauha on demokratia. Tällä hetkellä saamelaisyhteisössä eletään tilanteessa, että vaaleja ei tarvitsisi käydä lainkaan. Mitä sinne kukaan vaivautuu ehdolle ja äänestämään, kun laki on sellainen, että kansan tahto ei sitä kautta pääse kuuluville?

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Vestman.

19.55 Heikki Vestman kok: Arvoisa puhemies! Äskeinen puheenvuoroni jäi hieman loppusta kesken, ja ajattelin vielä nostaa esille sen seurantavelvoitteen, joka tähän perustuslakivaliokunnan mietintöön sisältyy: Eli nyt tämän lain hyväksymisen yhteydessä, jos ja toivottavasti kun eduskunta tämän mietinnön hyväksyy, hyväksyttäväksi tulee tosiaan myös valtioneuvostolle seurantavelvoite, jonka mukaan siis hallituksen tulee seurata tarkoin lain toimivuutta ja vaikutuksia saamelaisten itsehallinnon toteutumiseen ja eri ryhmiin sekä tarvittaessa ryhtyä viipymättä asianmukaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin havaittujen ongelmien korjaamiseksi. Pidän tätä seurantavelvoitetta hyvin tärkeänä asiana. Se on perusteltua jo siitä syystä, että kyseessä on pitkään valmisteltu lakiuudistus ja se todella sisältää merkittäviäkin muutoksia voimassa olevaan saamelaiskäräjälakiin.

Haluan myös tähän loppuun toistaa ensimmäisessä käsittelyssä esittämäni toiveen: toivon todella, että eduskunta hyväksyy toisessa käsittelyssä perustuslakivaliokunnan mietinnön ja että siten vihdoinkin — vihdoinkin — saamelaiskäräjälakiuudistus saadaan säädettyä saamelaiskäräjien hyväksynnän, pitkän lainvalmistelun ja perusteellisen eduskuntakäsittelyn jälkeen.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Pitko.

19.56 Jenni Pitko vihr: Arvoisa puhemies! Haluan ensinnäkin kiittää laajasti täällä tänään ja edellisessä käsittelyssä käytetyistä puheenvuoroista tähän lakiin liittyen. Olen tyytyväinen ja henkilökohtaisesti hyvin iloinen, että näin laaja kannatus on tälle laille.

Saamelaiskäräjälain epäonnistuminen kerta toisensa jälkeen tulee myös nähdä jatkumona sille politiikalle, jota Suomi on saamelaisia kohtaan harjoittanut. Tässä käsittelyssä ei olla vielä puhuttu siitä historiasta, vaikka itse ajattelen, että se kuuluu tähän. Assimilaatiopolitiikka ja kulttuurin ja kielen vuosikymmenten sorto niin valtion kuin kirkonkin toimesta ovat asioita, joita me kansanedustajat tässä salissa emme ehkä ole harjoittaneet, mutta tästä saamelaiskäräjälaista me olemme vastuussa, tuleeko se voimaan vai ei. Kerta toisensa jälkeen saamelaisten oikeutta itse määritellä oma kansansa... Se on osa sitä sortopolitiikkaa, mitä Suomen valtio on tehnyt. Siksi Suomen valtio onkin käynnistänyt tämän sovintokomissiotyön, jotta nämä vääryydet tunnustetaan ja sovintoa voidaan hakea.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

Kun osa tänään täällä käytetyistä puheenvuoroista ja kommenteista on kohdistettu esimerkiksi lehterillä oleville saamelaisille, joilla ei ole mahdollisuutta vastata itseään koskeviin syytöksiin tässä salissa, se on mielestäni pöyristyttävää ja erittäin epäkohteliasta. On myös vaikea kuvitella, miten tähän historiaan jatkoksi sopii se, että suomalainen kansanedustaja kannustaa omalla pukeutumisellaan ottamaan käyttöön saamelaisten kulttuurisia elementtejä ilman, että sen näkee osana samaa assimilaatiopolitiikkaa, mitä Suomen valtio on harjoittanut.

Meillä on suuri työ pyrkiä kohti sovintoa ja totuuden tuomista esille, kuten huomaamme. Näin ajattelen. Toivon, että tämä laki hyväksytään ja pääsemme siltä osin vähän eteenpäin.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

19.59 Sara Seppänen ps: Arvoisa rouva puhemies! Luen nyt pitkäaikaisen saamelaisvaikuttajan ja käräjiin kuuluvan Jouni Kitin kirjeen tähän lakiesitykseen liittyen.

Tämä on otsikoitu näin: ”Kokonaiskuva puuttuu saamelaisista.”

”Kun luin hallituksen esitystä saamelaiskäräjien muuttamiseksi, tuli ilmi, miten heikoin perustein näinkin isoa asiaa yritettiin saada maaliin. Silmiinpistävää oli asutushistorian ohittaminen, vaikka historialliselta ajalta on saatavissa väestöarvioita, joiden avulla voimme kehittää kokonaiskuva saamelaisten alueittaisesta menestymisestä.

Arkeologisten aineistojen perusteella Lapissa asuneet saamelaiset ovat ainakin 1400-luvun vaiheilla eläneet verraten erillään ja riippumattomina toisistaan. Tätä ilmiötä voidaan selvittää pyyntikulttuurin kautta. Vasta sen jälkeen kun maanviljelykulttuuri oli omaksuttu, alkoi saamelaisten määrä kasvaa. Vuoden 1757 vaiheilta lähtien inarinsaamelaisten menestyminen, toisin kuin kaikkina varhaisempina aikoina, on ollut jatkuvaa ja kiihtyvää. Maanviljely merkitsi olosuhteiden suurta väljentymistä.

Harva tulee ajatelleeksi, että luonnossa vallitsee jatkuva kilpailu elintilasta ja ravinnosta. Tämä kilpailu ylläpitää kehitystä. Niin myös Lapissa ja muualla. Kilpailua käyvät lajit keskenään. Ihminen on kaikista lajeista kilpailuhenkisin ja kilpailukiihkoisin. Kilpailu on epäilemättä jo varhain kehittänyt ihmisten elämää ja kanssakäymistä järjestäväksi käyttäytymiseksi.

Ihmisten välinen vahvemmuus, paremmuus, luo järjestystä ihmisten välisiin suhteisiin. Kylä ei menesty ilman järjestystä; jonkun on sanottava, milloin metsästyksen tai porojen kokoamaan lähdetään.

Käräjien johto pyrkii säilyttämään valtansa kaikin keinoin. Sen mielestä inarinsaamelaisille valtaa ei tule antaa, koska he eivät osaa sitä käyttää. Todellisuudessa nykyinen valtarakennelma jatkaa inarinsaamelaisten syrjintää. Olennainen ero ihmisryhmän ja muiden eläinryhmien hierarkioiden välillä on kuitenkin se, että vain ihmisryhmissä valta voi periytyä.

Tämä vallan periytyvyys on isossa kuvassa epäilemättä luonut pohjaa sille ihmisryhmiin, kylien, heimojen, eturyhmien väliselle kamppailulle, joka halki vuosisatojen on ollut myös Lapissa ihmisryhmien kehitystä käynnissä pitävä voima.

Kilpailu ja valtapyrkimykset ovat ohjanneet ihmisten käyttäytymistä, joka on luonnossa poikkeuksellinen; ihmisestä, saamelaiset mukaan lukien, on kehittynyt sodankävijä, oman lajinsa joukkosurmaamisen harjoittaja. Miten on mahdollista, että ihmisestä on tullut so-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

dankävijä? Tätä pohtivat monet inarinsaamelaiset arvioidessaan alueelle muuttaneiden porosaamelaisten vihamielistä suhtautumista heihin.

Suurempi valta saamelaiskäräjille?:

Saamelaiskäräjät on kaikissa käänteissä vaatinut, että sille on annettava suurempi valta päätöksenteossa sillä perusteella, että tämä on välttämätöntä saamelaisten elämänmuodon turvaamiseksi. Taustalla luonnollisesti kummittelee väite, että ilman maa- ja metsäoikeuksia ei saamelaisella kulttuurilla ole tulevaisuutta.

Ajatus saamenkielisen väestön yhteenkuuluvuudesta nousi toisen maailmansodan jälkeen merkittäväksi uudeksi aatteeksi, jolla oli myös poliittisia seurauksia. Aiemmin tämä yhteenkuuluvuus oli kaikkea muuta kuin selviö, ja harva jos kukaan edes ajatteli sellaista olevan olemassa. Lappalaisten keskuudessa saamenkielisen väestön yhteenkuuluvuutta on pidetty selviönä. Liioittelematta lappalaisten ja saamelaisten verisukulaisuutta voi todeta, että geenitutkijat ovat havainneet yhteisiä tekijöitä, jotka pohjoisessa ulottuvat valtiollisten rajojen poikki, Norjan, Suomen, Ruotsin ja Venäjän alueella.

Kun ajatellaan ihmisiä yhdistäviä tekijöitä ja poliittisten määritelmien keinotekoisuutta, voidaan todeta, että lappalaisia ja saamelaisia ovat yhdistäneet myös monet muut tekijät kuin luonto ja genetiikka. Luonto on osaltaan sanellut ne toimeentulon keinot ja kulttuurien muodot, joita ihmiset ovat selviytyäkseen käyttäneet. Toimeentulon hankkimismenetelmät (maanviljely, karjanhoito, metsästys, kalastus ja poronhoito ynnä muu sellainen) ja jopa ruokakulttuuri ovat muodostuneet tällä pohjoisella alueella hyvin samankaltaisiksi.

Nämä lappalaiset asukkaat eivät löydä mitään uutta vieraillessaan naapurimaiden etnografisissa museoissa tai kotiseutumuseoissa. Rajanveto saamelaisen ja muun väestön elämänmuodon välille saattaa osoittautua vaikeaksi saamelaisuuden määrittelyssä. Saamelaismääritelmän perusteella saamelaiskäräjien tekemät historian tulkinnat ovat olleet irvokas tapa edistää 'alkuperäiskansan asiaa'. Yhteisen historian erottajaksi tuli etnonationalistinen ideologia, josta on kehkeytynyt lähes yhtä fanaattinen kuin pohjoisessakin tunnettu uskonnollinen hurmoksellisuus.

Melko yhtenäisessä lappalais- ja saamelaisyhteisössä on tähän asti ollut hyvin vähän kansanryhmien välisiä jännitteitä. Saamelaisten ja lappalaisten suhteen suuri teema ei ole ollut vihollisuus vaan korkeintaan jonkinlainen erillisyys eroavien toimeentulotapojen ja erilaisten saamen kielen versioiden kautta. Tämän kannanoton tarkoituksena on tarkastella asetelmaa saamelaisia ja lappalaisia jakavan saamelaismääritelmän muodostaman rajan molemmilta puolilta: saamelaisia lappalaisesta näkökulmasta nähtynä mutta myös lappalaisia saamelaisnäkökulmasta nähtynä.

Johtopäätöksiä saamelaismääritelmän perusteella saamelaisuuteen liittyvistä ongelmista:

Tässä kannanotossa kysytään ja yritetään vastata kysymyksiin, mikä oikein on tämä saamelaismääritelmä, joka tähtää juuriltaan ja nykyisiltä elämänmuodoiltaan yhtenäisen väestön jakamiseen, miten se on syntynyt ja miten se vaikuttaa esim. saamelaisten oikeuksiin. Saamelaismääritelmän olemuksesta on tehty lukuisia tulkintoja. Yksi asia on kuitenkin selvä: saamelaismääritelmän piiriin kuulumattomat lappalaiset...” [Mikrofoni sulkeutuu]

Äänentoisto katkesi teknisen vian vuoksi.

Täysistunto keskeytettiin kello 20.06.

Täysistuntoa jatkettiin kello 20.28.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Arvoisa yleisö siellä lehtereillä, tämä on ensimmäistä kertaa tämän talon historiassa tapahtunut, niin että olette kyllä ihan oikeasti historiallisella hetkellä täällä. Mutta niin kuin huomaatte, asioilla on tapana järjestyä, varsinkin kun niitä itse vähän järjestellään. Niin meillä Pohjanmaalla tavataan sanoa. [Sara Seppänen: Hyvä sanonta!]

No niin, istuntoa jatketaan teknisen tauon jälkeen. Meillä oli siis ongelmia äänipöydän kanssa. Nyt olemme varajärjestelmällä, mutta me pyrimme selviämään tästä istunnosta, niin että saadaan sitten korjattavaksi noita. — Avaan keskustelun, ja edustaja Seppänen jatkaa. Olkaa hyvä.

20.29 Sara Seppänen ps: Arvoisa rouva puhemies, kiitos! Jatkan tästä pitkäaikaisen saamelaisvaikuttaja Jouni Kitin kirjeestä:

”Johtopäätöksiä saamelaismääritelmän perusteella saamelaisuuteen liittyvistä ongelmista:

Saamelaismääritelmän olemuksesta on tehty lukuisia tulkintoja. Yksi asia on kuitenkin selvä: saamelaismääritelmän piiriin kuulumattomat lappalaiset on saamelaiskäräjien näkemys mukaan tuomittu helvettiin yhtä varmasti kuin tie taivaaseen on ainakin periaatteessa avattu sillä saamelaismääritelmän piiriin kuuluville ihmisille.

Kaikki väitteet saamelaisten ja lappalaisten kulttuurien erilaisuudesta ovat vääriä. Kaikissa oleellisissa kohdissa on olemassa yksi ainoa samanikäinen saamelais-lappalainen sivistys ja elämänmuoto, joka elää, muuttuu ja sykkii samassa tahdissa. Kaikki, jotka väittävät joko saamelaiskulttuuria lappalaiskulttuuria vanhemmaksi ja paremmaksi tai saamelaisten elävän luonnonmukaisemmin kuin lappalaisten, ovat väärässä.

Tällainen väite edellyttää sen todistamista, että nämä kulttuurit niihin sisältyvine elämänmuotoineen olisivat siinä määrin erilaisia, että ne vaatisivat ja oikeuttaisivat saamelaismääritelmän luoman jaon kaikkine seuraamuksineen. Voidaan kyllä puhua paremmuudesta tai seikoista, mutta perusteiltaan ja olemukseltaan kulttuurit ovat aivan samoja.

Viimeisen kuluneen 500 vuoden aikana, jolloin liikenneyhteydet ja vuorovaikutus olivat paljon heikompia, säilyi saamelainen eli lappalainen kulttuuri, eikä väestö kuroutunut kahdeksi täysin erilaiseksi kulttuurimuodoksi. Siltä osin kuin eroja oli, kyse oli historiallisista muutoksista, jotka koskivat kaikkia ryhmiä, joskin eriaikaisesti, ja paikalliset olosuhteet loivat erilaisia kulttuurin ilmentymiä. On selvää, että meidän päivinämme tiheän liikenteen ja vilkkaan kanssakäymisen aikana saamelais-lappalainen elämänmuoto on muuttunut entistä enemmän yhteneväiseksi. Nationalismille tyypilliseen tapaan saamelainen etnonationalismi romantisoi eroja.

Erot esimerkiksi kielen versioissa tai eri alueiden saamelaispuvuissa ovat rikkaus, mutta rikkaus ja siunauksellisuus muuttuvat vastakohdikseen, kun pyritään kivettämään aikaisemmin syntyneet kulttuurin sisäiset erot ja jakamaan historiasta irrallisella etnisellä saamelaismääritelmällä saamelais-lappalainen väestö kahdeksi erilliseksi väestöksi.

Tällöin on kyse ryhmäeduista ja valtapolitiikasta, joka on vain pukeutunut saamelaiskansalliseen asuun. Tämä etnonationalistinen politiikka ottaa mallia ja tukea kansainvälisestä alkuperäiskansojen liikkeestä ja käyttää kansainvälisiä sopimuksia ja foorumeita vi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

pusiminaan, joilla omalla kansallisella kentällä yritetään parantaa oman ryhmän asemaa. Etuja tavoiteltaessa ei kaihdeta vetoamista väärennettyyn historiaan eikä toisten samaan etniseen ryhmään kuuluvien polkemista siinä määrin, että kyse ei ole mistään muusta kuin rotusorrosta.

Tuntuu vaikealta kuvitella, että yhteistä alkuperää oleva saamelais-lappalaiskulttuuri alkaisi kulkea tällaisen historiasta irrallaan olevan saamelaismääritelmän perusteella eri teitä esimerkiksi silloin, kun puhutaan erillisistä saamelaisten oikeuksista. Jos Suomen alkuperäisväestön osana on puhjeta vielä kerran kukoistukseen, tämä kukoistus koskee sen kaikkia nykyisiä ryhmiä. Jos se taas tuhoutuu, tuho koskee kaikkia. Tämä ei tietenkään sulje pois eräiden pienten eroavaisuuksien mahdollisuutta. On osattava erottaa toisistaan monimuotoisen kulttuurin sisäiset erot, jotka ovat rikkaus, ja näihin eroihin perustuva rotuerottelu, joka on kirus.

Arvio saamelais-lappalaiskulttuurista osoittaa, että jokainen eheä kulttuuri on elävä kokonaisuus siitä riippumatta, kuuluuko henkilö saamelaisrekisteriin vai ei. Se kehittyy ja suorittaa sille määrätyn elämäntehtävän omien sisäisten ja ulkoisten edellytystensä mukaisesti. Sen kannattajia voivat olla erilaiset ammatilliset ryhmät. Mutta kaikista eroavaisuuksista huolimatta kulttuuri näiden ryhmien keskuudessa kehittyy perusolemukseltaan yhä enemmän samanlaiseksi. Se on käynyt elinaikanaan läpi samat olennaiset muutokset.

Saamelais-lappalaiskulttuuriin kuuluvien ryhmien rodulliset, kansalliset, maantieteelliset tai muut eroavaisuudet eivät ole muuttaneet itse kulttuurien perusluonnetta. Ne aiheuttavat sen piirissä ainoastaan pientä erilaisuutta. Saamelaisten kotiseutualueella saamelais-lappalaiskulttuurit muodostavat yhden ainoan jakamattoman kulttuuripiirin, ne ovat tällä hetkellä olennaisilta osiltaan samassa kehitysvaiheessa. Niiden jakaminen keinotekoisella, historiasta irrallaan olevalla saamelaismääritelmällä on kaikkien tähän kulttuuriin kuuluvien ryhmien etujen vastainen, kehityksen peruuttamiseen tähtäävä hanke. On osattava nähdä tunteikkaasti ikiaikaisiin oikeuksiin vetoavan saamelaisen etnonationalistisen ideologian taakse tajuten, että kyseessä on vain valekaapu, jonka alla ajetaan suppean saamelaisen valtaeliitin aivan tähän ja huomiseen päivään liittyviä etuja.

Saamelaiskäräjien historiaan perustumattomat vaatimukset siirtää koko saamelais-lappalaiselle väestölle kuuluvat oikeudet vain yhdelle tämän väestön sisäiselle ryhmälle ovat tähän mennessä johtaneet turhiin selkkauksiin ja ristiriitoihin. Vuosien mittaan saamelaiskäräjien valtahankkeen sävy on käynyt tuimemmaksi samalla, kun sen tavoitteet ovat käyneet laajemmiksi ja retoriikka entistä enemmän tosiasioista piittaamattomaksi. Traagisinta on, ettei tässä kiistassa ole olemassa mitään luotettavaa viranomaistahoa, jonka ohjaukseen saamelaiskäräjien poliittinen johto alistuisi.

Vedoten itsemääräämisoikeuteensa alkuperäiskansana saamelaiskäräjät katsoo oikeudekseen ajaa ohjaamansa saamelais-lappalaisen väestön alus lippu liehuen vaikka kiville. Valitettavasti näillä kippareilla on riittänyt halukkaita luotseja, neuvoja ja tukijoita Suomen puoluekentässä, virkamiehistössä ja valtionjohdossa sen korkeinta tasoa myöten — sellaisia, joilla into on korvannut puuttuvan pätevyyden. Saamelaiskäräjien poliittinen johto katsoo, että alkuperäiskansan asian ajaminen vapauttaa sen kaikista velvoitteista noudattaa sivistyneitä periaatteita maa-oikeuskiistan ja muiden kysymysten ratkaisemiseksi.”

Haluan vielä, arvoisa puhemies, muistuttaa, että Jouni Kitti on pitkäaikainen saamelaisvaikuttaja ja saamelaiskäräjien jäsen, syntynyt Inarissa, ja hän tietää ja tuntee tämän asian erittäin hyvin. — Jatkan vielä seuraavassa puheenvuorossani.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Seuraavaksi edustaja Mäenpää. — Toivon tosiaan, että kaikki käyvät täällä minusta katsottuna oikealla puhujakorokkeella puhumassa.

20.37 **Juha Mäenpää ps:** Arvoisa rouva puhemies, hyvät naiset ja miehet, hyvät saamelaiset siellä lehterillä ja hyvät statuksettomat saamelaiset, jotka seuraatte tätä keskustelua jossain muualla! Tämä on aika erikoinen asia, mitä me nyt ollaan täällä käsittelemässä. Puhutaan saamelaiskäräjälain uusimisesta, joka uusimista kaipaa. Samanaikaisesti kuitenkin itselleni on tullut selväksi, että minä en voi tätä lakiesitystä tukea, koska mielestäni tämä on syrjivä. Tämä varmasti on tullut kaikille esiin tässä viime vuosina, kun välillä esimerkiksi Kari Kyrö ei ole päässyt saamelaiskäräjävaaliluetteloon. Hänet on sieltä tiputettu ainakin kerran, ilmeisesti kaksi kertaa, ja sitten hänet on korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä lisätty sinne vaaliluetteloon, ja sitten Kari Kyrö on ollut vaalien ääniharava.

Jos oikein muistan, niin täällä salissa ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käytettiin semmoista sanojen muotoilua, että sinne saamelaiskäräjäluetteloon on päässyt suomalaisia. Kari Kyrö on ilmeisesti yksi esimerkki siitä, koska hänet on sieltä yritetty tiputtaa. Samanaikaisesti kuitenkin ihmettelen sitä, että jos Kyrö on sinne sitten päässyt, niin hänet on valittu ääniharavaksi siellä. Mitä se on se itseidentifiointi ja ryhmäidentifiointi, joita tässä puheissa on peräänkuulutettu?

Edustaja Pitko sanoi täällä tänään — yritän muistaa tarkan lainauksen — mielestäni niin, että saamelaisiksi on päässyt henkilöitä, jotka eivät ole saamelaisia. Sanoitteko te niin? [Jenni Pitko: Joo, että saamelaiset ei saamelaisiksi tunnusta, sanoin näin!] — Joo. — Tämä on varmaan mielipide, koska...

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Nyt on kyllä sellainen tilanne, että täällä puhuvat vain kansanedustajat tässä tilassa.

Tämä kuitenkin johtaa siihen, on pakko tulkita näin, että se perustuu jonkun mielipiteeseen, että saamelaisiksi on päässyt henkilöitä, jotka eivät ole saamelaisia. Se ei ole mikään fakta. Esimerkiksi Kari Kyrön on sinne korkein hallinto-oikeus nostanut uudelleen jäseneksi, ja sitten hänet on valittu taas ääniharavana. Jos täällä mielipiteitä aletaan tuomaan julki, niin minä luulen, että maastamme löytynee myös näkemyksiä, että suomalaisiksikin on päässyt henkilöitä, jotka eivät ole suomalaisia. Tämä on aika vakavaa pohdiskella tällaisilla asioilla.

Mitä itse olen saanut yhteydenottoja tuolta Lapista, niin kyllä siellä ovat ihmiset huolissaan siitä, ja he kokevat, että tämä saamelaiskäräjälaki eriarvoistaa ihmisiä ja se syrjii ihmisiä. Sitä myötä siitä on helppo ajatella näin, että se on samalla myös rasistinen.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin laittanut siellä omassa pohdinnassaan seurantavoitteen tälle asialle. Tänään on käsiini tullut paperi, jonka on Euroopan neuvosto julkaissut 16.6.2025, ja täällä tiivistelmässä on kolme eri kohtaa, joissa tavallansa tulee kritiikkiä. Mielestäni se kohdistuu tähän lainsäädäntöön ja lainsäädännön luomiseen.

Täällä on kohdassa 6 näin: ”Pitkään jatkunut saamelaiskäräjien vaaliluetteloon rekisteröitymistä koskeva kiista on yhä ratkaisematta. Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys saamelaiskäräjiä koskevan lain muuttamisesta. Esityksen sisältämistä ehdotuksista ei kuitenkaan ole yksimielisyyttä eri saamelaisryhmien välillä. On siten vielä ponnisteltava saamelaisyhteisön sisäisen rakentavan vuoropuhelun helpottamiseksi, jotta

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

saamelaiskäräjien ja saamelaisenemmistön ja vähemmistöjen edustajat saadaan yhteen ja luodaan oikeudenmukainen tasapaino toisaalta yhteisön etujen ja toisaalta vapaan itseidentifikaation periaatteen välillä. Joissakin saamelaisissa syntynyt käsitys siitä, että heidät olisi suljettu saamelaisyhteisöstä ulos, on haitallista heidän itsensä mutta myös koko yhteisön kannalta. Neuvoa-antava komitea katsoo, että vireillä olevalla totuus- ja sovintoprosessilla — jota se pitää tervetulleena, mutta samalla suosittelee, että se toteutetaan syrjimättömästi kaikki saamelaistahot mukaan ottaen — voisi olla keskeinen rooli tämän asian laajemmassa ja kattavammassa arvioinnissa.”

Kohdassa 2: ”Neuvoa-antava komitea kehottaa painokkaasti viranomaisia kuulemaan kaikkia saamelaisryhmiä tiiviisti ja varmistamaan sen, että perinteistä maankäyttöä kaikilla tasoilla koskevat päätökset eivät vaikuta kielteisesti saamelaisten kykyyn säilyttää ja kehittää kulttuureitaan, kieliään ja identiteettejään, mukaan lukien heidän perinteiset elintapansa. Viranomaisten tulisi saattaa päätökseen Kansainvälisen työjärjestön ILO:n alkupepäiskansoja koskevan sopimuksen numero 169 ratifioinnin valmistelu.”

Kohdassa 4: ”Neuvoa-antava komitea vetoaa viranomaisiin, jotta ne loisivat olosuhteet kattavalle vuoropuhelulle kaikkien saamelaisyhteisön ryhmien kanssa pyrkimyksenä saavuttaa yhteinen ymmärrys pitkään jatkuneessa kiistassa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon rekisteröitymisestä. Lisäksi viranomaisten tulisi tiiviissä kuulemisessa kaikkien saamelaisyhteisön ryhmien kanssa arvioida totuus- ja sovintoprosessin kokemukset ajatellen sen mahdollista jatkoa vuoden 2025 jälkeen.”

Minun mielestäni nämä huomiot on hyvä liittää tähän seurantavelvoitteeseen. Tässä ovat ne asiat, mitkä täällä hiertävät, aika hyvin laitettuna julki. Mielestäni, jos näitä neuvoa-antavan komitean kehoituksia ei noudateta, tulee saamelaiskäräjille kohdistuva rahoitus purkaa ja osoittaa siitä esimerkiksi puolet sinne perustettavalle Lapin parlamentille, niin ehkä se riitely rahasta sitten loppuu, koska ainakin minusta tuntuu, että raha on tässä se ongelma.

Olen perehtynyt tähän mielestäni hyvin...

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Onko vielä pitkä puhe?

...ja olen toiminut eduskunnan Suomen alkuperäiskansojen ystävyysryhmän puheenjohtajana, ja sen takia en pysty tätä lakia puolustamaan. Hämmästelen suuresti, että tämä polveutumisperuste poistetaan alkuperäiskansan lainsäädännöstä. Tämä on jotenkin niin absurdi, että en voi käsittää millään tavalla, että polveutuminen poistetaan, koska se on minun mielestäni sen alkuperäiskansan ehto ja minun mielestäni siellä ILO:n perusteluissa se polveutuminen on kaikista tärkein asia. Jos polveutuminen poistetaan, saatan minäkin itseidentifioitua saamelaiseksi tai statuksettomaksi saamelaiseksi. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Poikkeuksellisesti annan puhua nyt puheenvuorot loppuun siitä syystä, että nämä poikkeusolot hieman vaikuttavat. — Edustaja Forsgrén.

20.47 Bella Forsgrén vihr: Arvoisa rouva puhemies! Halusin vielä muutaman huomion tänne eteen tulla puhumaan. — Tässä keskustelussa ehkä menee muutama asia sekaisin, ja haluankin käydä läpi, mikä ongelma tässä lappalaispykälässä on. Elikkä tämä nykylaki on niin vanha kuin vuodelta 1995, ja se on auttamatta vanhentunut. Sen nykylain pääongelma

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

on juuri tämä niin sanottu lappalaispykälä. Se lisättiin nykylakiin eduskuntakäsittelyssä, eli ilman saamelaiskäräjien hyväksyntää. Eli Suomen eduskunta lisäsi saamelaiskäräjälakiin kohdan, jota saamelaiskäräjät ei itse sinne hyväksynyt. Siinä pykälässä saamelaisuutta haetaan vanhoista verorekistereistä, jotka eivät ole rekisteri etnisyydestä tai kielestä vaan henkilön elinkeinosta. Norjan ja Ruotsin saamelaismääritelmässä ei tällaisia vastaavia pykälä ole.

Hallituksen esityksessä oikeutta äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa koskevaa saamelaisen määritelmäsäännöstä ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että kysymys olisi nimenomaan henkilön merkitsemisestä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon eli äänioikeudesta saamelaiskäräjien vaaleissa, ei siitä, ketä on pidettävä ylipääntensä saamelaisena.

Lakiuudistuksella vahvistetaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta kansana eli saamelaisten oikeutta itse määrittellä, kuka on saamelainen, sen sijaan, että suomalaiset tekevät sen heidän puolestaan. Saamen kansalle kyse ei ole enempää eikä vähempää kuin heidän tulevaisuudestaan. Ajattelenkin, että meidän on velvollisuus varmistaa, että saamelaiskäräjien legitimitetti saamen kansan silmissä säilyy. Saamelaisilla on perusteltu huoli siitä, että ilman lainmuutosta muut ihmiset kuin saamelaisen yhteisön saamelaisena pitämät tulevat valtaamaan saamelaiskäräjät ennemmin tai myöhemmin, ja sen takia tämä lappalaispykälän uudistaminen ja poistaminen on todella keskeistä. [Sara Seppänen: Voi hyvänen aika!]

Ehkä vielä sellaisen haluaisin nostaa esille, että minua häiritsee tässä keskustelussa, että siitä tulee hirveän vahva kuva siitä, että saamelaiset olisivat jotenkin riitaisa kansa tai ryhmittyä. Me kansanedustajat täällä eduskunnassa tapellaan yhtenä ja väitellään yhtenä milloin mistäkin asiasta, eikä kukaan silti ajattele, että meillä ei pitäisi olla oikeutta päättää meille kuuluvista asioista. Ajattelenkin, että tämä mielikuva siitä, että saamelaiset olisivat riitaisia ja jotenkin yhteiskunta, joka ei toistensa kanssa tule toimeen, kertoo vain siitä ennakkoluulosta ja yhteiskunnallisesta ilmapiiristä, mitä meillä on heihin kohdistunut.

On hyvä tunnistaa itsekkin, että minä vasta aikuisiällä tunnistin, kuinka paljon yhteiskunta kohdistaa saamelaisiin yhteiskuntana rasismia ja ennakkoluuloja. Ei minulle koulussa kerrottu saamelaisten historiaa tai sitä, mitenkä lainsäädäntö Suomessa on kehittynyt.

Muistan 2019, kun minä osallistuin sellaiseen Suomen kansallispukujen kampanjaan, ja minulla oli päällä Keuruun puku, joka on aivan ihana, se on sellainen vaaleanpunainen puku. Me julkaistiin siitä kuvat, ja olin hämmentynyt siitä, kun olin valmistautunut, että saan tältä tietyltä porukalta varmastikin negatiivisia kommentteja siitä, että saako minun näköiselläni ihmisellä olla suomalainen kansallispuku. Mutta mikä oli hämmentävää, oli se, että siihen päivitykseeni tuli satoja kommentteja, missä haukuttiin saamelaisia, aiheeseen, mikä ei liittynyt millään tavalla heihin, ja silloin minä tajusin, kuinka systemaattista saamelaisiin kohdistuva rasismi ja ennakkoluulo ja syrjintä on tässä yhteiskunnassa. Se ehkä opetti minullekin jotain sellaista, mitä en ollut itse tunnistanut. Ajattelenkin, että vähemmistön edustajana tehtäväni on aina puolustaa muita vähemmistön edustajia. [Juha Mäenpää: Myös vähemmistön vähemmistöjä! — Sara Seppänen: Puolusta vähemmistön vähemmistöjä!]

Haluan kiittää tässä lopuksi RKP:tä, koska jos joku tämän hallituksen esityksen on hallitusohjelmaan tuonut, niin se on varmasti RKP, ja siitä iso kiitos, koska mikään ei harmitanut viime hallituskaudella enemmän kuin se, että tämä tärkeä lakiesitys kaatui ihan viime metreillä. Se oli ehkä sellainen, minkä kanssa oli todella vaikea elää, mutta nyt voimme korjata tämän virheen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

20.51 **Sara Seppänen ps:** Arvoisa rouva puhemies! Täällä eduskunnassa käy ilmi, että suurin osa kansanedustajista ei tunne Lapin historiaa tai tätä asiaa tai sitä, minkälaisia erilaisia saamelaisryhmittymiä meiltä Suomesta löytyy.

Vierailin Inarissa vaalitulaisuudessa ministeri Ranteen kanssa, ja siinä Ivalon S-marketin pihalla minua tapaamaan tulivat äiti ja tytär. Äiti itki, ja tytär yritti kertoa heidän asiansa. Heidän tarinansa oli sydäntä särkevää. Kun 1962 Lapissa tehtiin niin sanottu Nickulin väestötutkimus, jonka perusteella perustettiin saamelaiskäräjien vaaliluettelo, ei Inarissa eikä Lapissa ylipäätään mennyt kukaan hirveästi teitä sinne inarinsaamelaisten asumuksiin. Tämän perheen, tämän äidin ja tyttären, koti on Inarijärven rannalla, mutta he eivät saa tunnustusta omalle identiteetilleen. Heitä ei hyväksytä saamelaiskäräjäluetteloon. Jostain syystä tämä kieli on ollut vaikea todistaa. Te, hyvät edustajat, edellinenkin puhuja, ette tunne tätä asiaa tarpeeksi hyvin. Puheenvuoronne kertoi juuri siitä.

Jatkan nyt Jouni Kitin, pitkäaikaisen saamelaisvaikuttajan ja saamelaiskäräjien jäsenen, kirjettä:

”Saamelaiskäräjille riittää, kun lisätään hiiltä oman etnonationalistisen kattilan alle ja nostetaan Suomen valtioon kohdistuvaa painetta vetoamalla oman asian puolesta kansainvälisillä foorumeilla. Joku historiallinen totuus painaa tässä menossa hyvin vähän. Tuloksena on moraalinen sekasorto. Saamelaiskäräjät vaatimuksineen yrittää anastaa itselleen mahdollisimman suuren osan lappalaisten historian ja oikeuksien kustannuksella. Saamelaiskäräjien vaatimukset johtavat yhteisen kulttuuriperinnön tuhoamiseen, ja sen ajama, saamelaisten historialle vieras kollektiivisen maanomistuksen malli yksityisomistuksen heikkenemiseen, murenemiseen ja häviöön.

Saamelaiset ja lappalaiset samoissa yhteisöissä:

’Rekisterisaamelaiset’ ja statuksettomat saamelaiset asuvat ja elävät pienemmissä ja suuremmissa kylissä etupäässä samassa ryhmäasutuksessa. ’Rekisterisaamelaiset’ eivät siis muodosta muusta väestöstä erottuvaa asutusaareketta. Mainitut ryhmät joutuvat yhdessä päättämään jokapäiväiseen elämään kuuluvista yhteisistä asioista. Yleensä tämä ei arjen ja käytännön tasolla tuota suuriakaan vaikeuksia.

Ylä-Lapissa on paikallisen yhteisön elämään perinteellisesti kuulunut monia sellaisia työtehtäviä, jotka on tehty ihmisten tai koko kylän yhteisvoimin. Yhteistyö on nykyaikana organisoitunut paliskunniksi, metsästysseuroiksi, kalastuskunniksi, yhteismetsiksi, työliitoiksi ja talkoiksi. Muita yhteistyömuotoja ovat kansalaisjärjestöt, kuten raittiusseurat, urheilu- ja nuorisoseurat ja niin edelleen.

Saamelaisalueen kylissä on luonteenomaista lähes päivittäinen kanssakäyminen naapureiden kesken, joista useimmat ovat sukulaisia. Lapset seurustelevat enimmäkseen naapureitten lasten kanssa ja käyvät samaa koulua näiden kanssa. Kaikissa niissä kylissä, joissa asuu saamelaisia ja statuksettomia saamelaisia sekaisin yhdessä, tulee saamelaismääritelmään nojautuva kahtiajako ja ILO:n alkuperäiskansasopimuksen ratifiointi aiheuttamaan vain lisääntyvää eripuraisuutta ja eriseuraisuutta.

Seurauksena tulee olemaan turhaa ja vahingollista käräjäoientia Norjasta Suomeen 1800-luvun lopulla muuttaneiden porosaamelaisten jälkeläisten ja statuksettomiksi jätettyjen Suomen kantasaamelaisten kesken. Näiden viimeksi mainittujen eli alueen todellisen alkuperäiskansan historiallisista alueista päättäminen siirtyisi alueelle muuttaneiden porosaamelaisten jälkeläisille. Erityisen suuri oikeustilan muutos tulisi koskemaan tiloille vahvis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

tettujen kalastusnautintojen omistajia. Tiloille vahvistettujen kalastusnautintojen käytöstä päättäminen saattaisi pahimmassa tapauksessa siirtyä muille kuin todellisille omistajille.

Etnonationalistinen saamelaisideologia:

1970-luvulta lähtien kehiteltiin eräiden johtavien saamelaisten toimesta oppia, että valtion aikoinaan saamelaisilta ottamat maat piti palauttaa takaisin saamelaisille. Sen mukaan saamelaiset olivat ihmiskunnan kruunu. Saamelaiset onnistuttiin määrittelemään jopa lain tasolla niin, että määritelmä kattoi vain määrätyn osan saamelaisista. Tämän opin mukaisesti peiteltiin, väärennettiin ja salattiin kaikki, mikä vihjasikin siihen, että muilla kuin saamelaisilla voisi olla oikeuksia. Laadittiin luettelointia saamelaisista menetelmin, jotka eivät kestä kritiikkiä, ja kanonisoiitiin nämä luettelot vaaliluetteloksi, jota ryhdyttiin kutsumaan saamelaiskäräjärekisteriksi. Aikaisemmin laaditut, pätevämmät luettelot salattiin. Nuorena, vasta saamelaispolitiikan piiriin tullessa olin itsekkin innostunut saamelaiskansallisen nousun aatteesta, mutta tajusin pian, että on tapahtumassa outoja asioita. Heräsin kysymään, miten on mahdollista, että samojen vanhempien lapsista toiset olivat saamelaisia, toiset eivät.

Minun käskettiin pitää suu kiinni ja olla sekaantumatta asioihin, joita en ymmärtänyt. Nyt oltiin suurella asialla, saamelaisten oikeuksia palauttamassa! Niinpä minun totuutta vaativana luottamusmiehenä oli pakko ryhtyä ottamaan selvä siitä, mistä oli kysymys. Ryhdyin selvittämään itselleni Lapin asutushistoriaa. Pian selvisikin, että alueella oli asunut lappalaisväestöä ennen kuin alueelle muutti 1800-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta lähtien Norjasta porosaamelaisia ja että olin itse näiden myöhäisten maahanmuuttajien jälkeläinen. Alueet, jonne muuttajat tulivat, olivat olleet satoja vuosia alueella ennen heitä asuneitten metsä- ja kalastajasaamelaisten omistuksessa. Alueella oli runsaasti nähtävissä niillä ennestään asuneitten ihmisten jättämiä asuinpaikkoja ja muita merkkejä heidän muinaisesta läsnäolostaan.

Ennen pitkää tulin huomaamaan, että näiden ihmisten kieltämiseen pyrkivä saamelaismääritelmä oli kuin Maginot-linja. Se oli tarkoitettu edestä päin tulevan hyökkäyksen torjumiseksi, mutta sen tekijät eivät olleet valmistautuneet siihen, että se voitaisiin kiertää, se ei ollut aukoton. Saamelaiskäräjien valtaapitävät uskovat propagandan voimaan ja uskottelevat, että he jääräpäisyydellään voittaisivat enemmän kuin häviäisivät.

Poliittinen johto on koko ajan ollut karkäs syöttämään valtakunnan tason poliitikoille muunneltua totuutta. Olen alusta alkaen ollut varma siitä, että saamelaisliikkeen poliittinen johto on väärässä ja että julkinen sana hakee totuutta, vaikka sen on ollut vaikea päästä siihen käsiksi. Etnonationalistinen saamelaisliike vetoaa vahvasti ihmisten, myös toimittajien ja poliitikkojen, tunteisiin ja soittelee heidän oikeustajunsa herkillä kielillä, miten se tahtoo. Yksi paljon sovellettu ja tuottoisa perusmenetelmä on ollut kestitä niin kotimaisia kuin kansainvälisiä vierailijoita ja tarjota heille samalla museaalinen kuva saamelaisista muka ajankohtaisena kuvana saamelaisten ainutlaatuisuudesta, paimentolaisesta elämänmuodosta ja luontosuhteesta.

Statuksettomien saamelaisten liike:

Statuksettomien saamelaisten esiinnousu tapahtui ilman, että etnonationalistisen saamelaisliikkeen poliittisella johdolla olisi ollut mitään käsitystä tapahtuneen murroksen todellisesta mittakaavasta ja peruuttamattomuudesta. Tuolle siihen asti yleistä mielipidettä yksin hallinnelle etnoeliitille on ollut äärimmäisen epämiellyttävää, että sitä alettiin nimitää statuksettomien saamelaisten historiallisten alueitten valloittajiksi. Tosiasioihin perus-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

tuvat väitteet on yritetty hiljentää ja torjua leimaamalla niiden esittäjät 'saamelaisvastaisiksi'.

Todellisen alkuperäväestön oikeuksien veitsenteräksi muodostui maa-oikeuskysymys ja kysymys statuksettomien saamelaisten oikeudellisesta asemasta. Etnonationalistinen saamelaisliike tähtäsi siihen, että todellisen alkuperäisväestön maa-oikeudet siirretään saamelaiskäräjien edustamille myöhäisille maahanmuuttajille, porosaamelaisille. Tavoitteena oli kollektiivinen maanomistusmuoto, jossa omistus toteutuisi saamelaiskäräjien kautta.

Maa-oikeudet kuuluvat kuitenkin todelliselle eikä ideologisesti luodulle väärellä alkupe-
räisväestölle, olipa sitten kyse tällä hetkellä tunnustetusta maaomaisuudesta tai sellaisesta, jonka kruunu ja Suomen valtio on itselleen ominut yksipuolisella saannolla. Siksi saamelaiskäräjien johdolle on ollut välttämätöntä kiistää ei ainoastaan todellisen alkuperäisväestön maa-oikeudet vaan myös sen olemassaolo. Ei olekaan mikään ihme, että 'rekisterisaamelaiden' tunnustaminen alkuperäisväestöksi yksinoikeudella on aiheuttanut sen, että todellinen alkuperäisväestö on noussut puolustamaan oikeuksiaan ja olemassaoloaan.

Tarkoitus pyhittää keinot?:

Saamelaiskäräjien vaatimukset ILO:n alkuperäiskansasopimuksen ratifioimisesta ovat herättäneet kovaa vastarintaa monessa osapuolella, joiden etuihin sopimus vaikuttaisi. Yhtenä syynä on ollut vaatimusten epämääräisyys. Kipeimpänä tulevaisuuden uhan kokee Lapin todellinen alkuperäisväestö, joka näkee maa-oikeuksiensa menettämisen mahdollisuuden. He ovat vaatineet päästä samaan neuvottelupöytään saamelaiskäräjien kanssa ja osallistumista Suomen valtion ja saamelaiskäräjien välisiin neuvotteluihin.

Saamelaiskäräjät ovat torjuneet nämä neuvottelupyynnöt ja -vaatimukset yksioikoisesti väittäen, että statuksettomat saamelaiset eivät ole saamelaisia vaan suomalaislähtöisten uudisasukkaiden jälkeläisiä, jotka yrittävät sulauttaa saamelaiset suomalaiseen pääväestöön tai kaapata heidän identiteettinsä tekeytymällä saamelaisiksi. Historiallisten tosiasioiden valossa identiteettikaappaus on tapahtunut toisinpäin, varkaat yrittävät selvittää huutamalla: ottakaa varas kiinni! Suomen valtion edustajat ja elimet eri tasoilla ovat suhtautuneet vähintäänkin passiivisesti tähän käynnissä olevaan identiteettikaappaukseen ja rasistiseen syrjintään. Statuksettomien saamelaisten vähättely ei ole voinut olla nostamatta poliittisia jännitteitä.

On asiatonta väittää, etteikö ILO:n alkuperäiskansasopimuksen ratifiointi koskisi millään tavalla alueella asuvan muun väestön ja ennen kaikkea statuksettomien saamelaisten oikeuksia. Siksi alkuperäiskansasopimuksen ratifioinnin ympärillä käytävä keskustelu muodostuu paljon tärkeämmäksi kuin toimet saamen kielen elvyttämiseksi. Se koetaan vakavana ihmisoikeusloukkauksena. Koko puhe maiden palauttamisesta takaisin saamelaisille ei ole muuta kuin saamelaiskäräjien poliittisen johdon sumuverho, jolla se naamioi päähankkeensa, jota se on sitkeästi ajanut ja ajaa edelleen panoksia korottaen: saada statuksettomille saamelaisille kuuluvat ja kuuluneet maa-alueet hallintaansa ja siinä ohessa alueen muulle väestölle kuuluvia oikeuksia niin laajalti kuin suinkin mahdollista. Identiteettivarkaus ei saa jatkua.

Statuksettomilta saamelaisilta on aikoinaan kirkon ja valtion toimesta viety itsemääräämisoikeus ja kieli. Tiedän, mistä puhun. Minulla on täysin omakohtaiset kokemukseni siitä, miten ummikkosaamelaisen muuttaminen suomalaiseksi tapahtui. Olen itse syntynyt ummikkosaamelaisena porolappalaisena ja aloittanut elämäni todellisena erämaan lapsena. 1950-luvun alussa jouduin aloittamaan koulunkäyntini Inarissa ja asumaan koulukodissa. Koulu oli täysin suomenkielinen, ja koulukoti tuki sen suomalaistamistehtävää. Kun

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

valtio on ryöstänyt ihmisiltä kielen ja saanut heidät häpeämään omaa kulttuuriaan, on ehdottoman kohtuutonta tehdä saamen kielen taidosta kriteeri sille, onko ihminen saamelainen.

Tutkijat eivät ole kyenneet kiistämään statuksettomien saamelaisten esiin nostamia tosiasioita. Uudempi tutkimus on tuonut runsaasti lisävaloa kysymyksiin, jotka liittyvät muun muassa Suomen saamelaisten alkuperään ja heidän maa-oikeuksiinsa, mutta keskeisten tosiasioiden on katsottava tulleen Suomen valtion tietoon viimeistään Pokan toimikunnan työn aikana. Valtio kuitenkin toimii niin kuin sillä ei olisi tietoa mistään, mitä on pidettävä moraalittomana ja kestäättömänä. Viimeaikaisen kehityksen yksi erityispiirre on ollut, että Metsähallitus, joka vastaa valtion Lapissa olevasta, yksipuolisella saannolla itselleen edustamasta maaomaisuudesta, on solminut strategisen liiton saamelaiskäräjien kanssa.

Tämän liiton kautta valtio pyrkii suojaamaan maaomaisuutensa statuksettomien saamelaisten vaateilta ja saamelaiskäräjät lisäämään asteittain omaa vaikutusvaltaansa ja samoin torjumaan omat vaateensa statuksettomien vaateilta. Statuksettomat saamelaiset eivät ole luopuneet eivätkä tule luopumaan omista oikeuksistaan ja asemastaan alueen todellisena alkuperäiskansana, vaan vaativat näiden tunnustamista Suomen valtion ja myös saamelaiskäräjien taholta. Neuvottelujen avaaminen siitä, miten nykyään vielä statuksettomien saamelaisten edustus järjestetään, on paljolti Suomen valtion vastuulla — saamelaiskäräjien nykyjohto on tehnyt selväksi, ettei sillä ole aikomustakaan neuvotella piirinsä ulkopuolelle jätettyjen saamelaisten kanssa.

Saamelaiskäräjien sanelupolitiikka statuksettomia saamelaisia kohtaan ei ole loukannut ainoastaan näitä vaan myös muita alueen asukkaita. Oikeudellisia vaatimuksia esittäessään statuksettomat saamelaiset ovat ottaneet huomioon niin oikeudelliset kuin poliittiset realiteetit. He ovat valmiit, aivan kuten tähänkin asti, elämään rinnan ja sovussa alueen muun väestön kanssa, mukaan lukien Suomeen vuoden 1852 rajasulun jälkeen muuttaneet porosaamelaisten jälkeläiset, joiden veljiä ja sisaria he ovat — monessa tapauksessa ei vain kuvaannollisesti vaan todellisten perhesiteiden kautta. He eivät kuitenkaan voi alistua omilla historiallisilla alueillaan toisen tai kolmannen luokan kansalaisiksi siksi, että toinen väestöryhmä vie heiltä historian, identiteetin ja maat rotuerottelun määritelmät täyttään.

Vastuu tämän vääryyden lopettamisesta ja lisävahinkojen syntymisen estämisestä on Suomen valtiolla, jonka on nähtävä totuus ja korjattava omat virheensä. Virheellisen ja oikeudettoman politiikan jatkaminen yhtä oikeudettomalla tuo mieleen koiran, joka syö oman oksennuksensa. Sellainenko Suomen valtio haluaa olla?

Edellä todettuun viitaten katson välttämättömäksi, että esitys uudeksi saamelaiskäräjälaiksi palautetaan uuteen, perinpohjaiseen valmisteluun ja ennen kaikkea että siinä oleva saamelaismääritelmä muutetaan niin, että se varmuudella kattaa myös ne saamelaiset, jotka on tällä hetkellä jätetty statuksettomiksi.

Lisäksi pidän välttämättömänä, että lakiehdotukseen sisältyvät menettelyt sen määrittelemiseksi, onko yksilö alkuperäiskansan jäsen, muutetaan niin, että ne vastaavat kansainvälisen oikeuden periaatteita. Johtavana oikeuslähteenä on tässä YK:n rotusorron vastaisen sopimuksen pysyvän seurantakomitean CERD:n suositus numero 8, jonka mukaan kysymys siitä, onko yksilö katsottava alkuperäiskansan jäseneksi, on ratkaistava ensisijaisesti yksilön itseidentifikaatioon perustuen.

Siltä osin kuin lisäksi on tarvetta sille, että alkuperäiskansan yhteisö identifioi yksilön, tämän on tapahduttava noudattaen yhteisön perinteisiä muotoja eli paikallisella tasolla

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

kunkin ryhmän perinteitä noudattaen ja soveltaen. Tämä sulkee pois lakiesitykseen sisältyvän menettelytavan, jossa identifioivana yhteisönä toimii keskitetysti saamelaiskäräjät tai joku sen elin.

Yhtä vähän kuin saamelaiset tällä hetkellä edustavat kaikkia Suomen saamelaisia, yhtä vähän he edustavat mitään perinteistä alkuperäiskansan identifiointiperinnettä tai meidän aikaamme säilynyttä alkuperäiskansan omaa hallintoelintä. Kysymys yksilön oikeusturvasta jäsenyysasioissa on ratkaistava tavalla, joka täyttää ei vain alkuperäiskansasopimuksen ja alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen periaatteet vaan myös YK:n ihmisoikeussopimuksen ja Suomen perustuslain vaatimukset.

Saamelaiskysymyksen ratkaisu:

Saamelaisten asian määrittäminen perustuslailla on synnyttänyt paljon ristiriitoja. Elettynään 110 vuotta yhdessä Venäjän kanssa oli Suomesta kaksi vuotta aikaisemmin tullut itsenäinen valtio. Ero oli tapahtunut epäsovun vallitessa.

Palataan sitten saamelaisten asemaan. Venäjän ja Suomen välisten rauhanneuvottelujen prosessi on siinä määrin kiinnostava, että siitä kannattaa ottaa mallia järjesteltäessä Suomen valtion ja saamelaisten välisiä suhteita. Suomen on asetettava työryhmä asiaa valmistelevaan. Hallitusmuoto rakentuu sille pohjalle, että saamelaiset alkuperäiskansana on rakennettava sille pohjalle määrittelemättä oikeuksien sisältöä. Avoimeksi kysymykseksi jää, mikä on sen merkitys suhteessa samalla alueella asuvaan muuhun väestöön. Tässä tilanteessa hallituksen tulee ryhtyä toimenpiteisiin tämän epäkohdan korjaamiseksi.

Tämä ongelma on koetettava toteuttaa sovinnollista tietä valtion ja saamelaiskäräjien välisellä sopimuksella. Siitä ehdotusta valmistelevaan on asetettava yhteinen neuvottelukunta, jossa olisi yhtä monta saamelaisten, valtion ja alueen muun väestön edustajaa. Neuvottelukunnan tulee tehdä myös muita asiaan liittyviä ehdotuksia saamelaisten ja muun väestön suhteiden normalisoimiseksi. Lakiehdotukset on alistettava kaikkien virallisten valtion ja muiden elinten hyväksyttäväksi. Koska asiaan liittyy epäselvyyksiä ja väärinkäsityksiä, on saatava aikaan ylimalkainen sopimusluonnos.

Sen mukaan luovuttavat molemmat osapuolet toisen alueelle jääneen kiinteän omaisuuden sille, jonka alueella se sijaitsee, mutta siitä maksettavan korvauksen suuruus määritellään erityisessä selvittelytyöryhmässä. Saamelaisalueeseen jääneeseen statuksettomien saamelaisten omaisuuteen nähden valtiolla on oltava etuosto-oikeus.

Velat ja saamiset tunnustetaan voimassa oleviksi ja niiden kuoletuksista on jälkeenpäin päätettävä. Molemminpuolisesti on taattava kaikkien ihmisten vapaa liikkuminen ja voimassa olevat ihmis- ja muut oikeudet. Myös osapuolten pysyvä asutus maantieteellisellä alueella on turvattava.

Alueella asuville saamelaisille turvataan kaikki Suomen kansalaisille kuuluvat oikeudet, ja vastavuoroisesti Suomen valtio sitoutuu myöntämään Suomen kansalaisille kuuluvat perusoikeudet. Kysymys koskee, suostuuko valtio luovuttamaan saamelaisalueen hallinnon saamelaiskäräjille omistajalle Suomen perustuslaissa määriteltyjä oikeuksia pelkästään saamelaisille.”

Täällä on pitkästi vielä tekstiä, mutta otan tämän loppuosan vielä, eli Jouni Kitti sanoo: ”Lopuksi:

Saamelaisia on vuosisatojen ajan pidetty melkein moukkina. Norjassa, Ruotsissa, Venäjällä saamelaisia on pidetty alkukantaisina alkeellisine elämänmuotoineen. Myöhempi kehitys on osoittanut, että saamelaisista sittenkin kannattaa ottaa opiksi. Mielikuvat ja todellisuus eivät kohta. Saamelaisista annettu kuva on osoitettu monella tapaa vääräksi. Heitä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

pidettiin kauan aikaa sellaisina, jotka eivät henkisesti pystyneet kilpailemaan suomalaisten kanssa ollen siten hierarkiassa alempana.

Tiede vastasi aikoinaan siihen myönteisesti: saamelaiset eivät luoneet yhtenäistä ideologiaa, heillä ei ollut omakielistä kirjoitusta ja kulttuuria ilmentäviä monumentaalisia rakennuksia. Näin yksinkertaisesti ei voi kuitenkaan perimmäisiä kysymyksiä ratkaista. Tieteen todistuksien vastapainoksi kelpaavat monet käytännön alalla saadut kokemukset, joista saamelaisetkin ovat hyötynneet. Tiede itsekin on ruvennut epäilemään omia päätelmiään. Eräiden uusimpien teorioiden mukaan saamelaiset ovat alkuperäisellä asteella olevia villoja, joiden selviämisestä kannattaisi kaikkien ottaa oppia varsinkin nyt globaalin ilmastonmuutoksen keskellä. Mikähän se oppi voisi olla? Kestävä luonnonvarojen käyttökö vai joku muu kiinnostava aihe?

Todellisuudessa tämän päivän saamelaisuudesta ei ole mitään opiksi otettavaa, koska se, mitä luullaan saamelaisilla olevan, ei ole enää muuta kuin kirjoissa ja joidenkin tutkimusmatkailijoiden raporteissa. Tämän päivän saamelaisuus antaa sellaisen kuvan, että teknisiä härveleitä on pihapiirissä kaikkialla, kenties enemmän kuin samalla alueella toimivilla suomalaisilla poromiehillä. Kuten tunnettua, on Lapin erämaissa säilynyt entisaikojen saamelaisista runsaasti maastossa jälkiä, joiden alkuperää tiede ei ole kyennyt tyydyttävästi selittämään, ja mitä läheisempään kosketukseen saamelaiset ovat joutuneet suomalaisten kanssa, heidän on ollut pakko tuntea näitä kohtaan myötätuntoa. Viime vuosina saamelaisen huonon tilanteen parantamiseksi on lähdetty siitä, ettei ole mitään estettä myöntää saamelaisille eri elinkeinoihin yksinoikeuksia saamelaisalueella.

Siinä katsotaan, ettei lainsäädäntöä tulisi rakentaa yksityisiin kiinteistökohtaisiin oikeuksiin vaan ainoastaan yhteisölliseen ja kulttuuriseen malliin. Tällaisen mallin huono puoli on se, että muiden kuin saamelaisrekisteriin kuuluvien ihmisten kulttuuriset tarpeet sivuutetaan kokonaan. Tosiasiassa saamelaisten ja muiden elämäntavassa ei ole mitään eroja. Erottavana tekijänä on siis saamelaismääritelmä, ei historialliset oikeudet tai laillinen saanto. Niinpä laillista saantoa ja omistajahallintaa koskevat kysymykset tulisi ottaa selvitetäväksi ennen kuin lainvalmistelutyötä jatketaan.”

Arvoisa rouva puhemies! Tämä oli Jouni Kitin minulle lähettämä kirje. Jouni Kitti on niin sanottu porosaamelainen, tullut sukunsa kanssa Norjasta silloin 1800-luvun puolivälin jälkeen, ja hän tuntee tämän asian erittäin hyvin.

Nostan vielä täältä työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunnosta muutamia asioita tähän lopuksi.

Valiokunnan lausuntoluonnoksesta kohta 8: Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisessa lappalaiskriteerin poistaminen sai osakseen kritiikkiä, ja sitä pidettiin jopa syrjivänä. Inarinsaamelaiset ry toteaa lausunnossaan lain esitetyssä muodossaan heikentävän inarinsaamelaisten mahdollisuuksia edistää, säilyttää ja kehittää omaa kulttuuriaan, koska heidän pääsynsä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon estyy jatkossa aikaisempaa useammin lappalaiskriteerin poistamisen myötä. Toisaalta esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa lausunnossaan, että lappalaiskriteerin poistaminen on perusteltua. Tämä on hyvin ristiriitaista. Inarinsaamelaiset itse näkevät, että tämä on syrjivää.

Kohta 9: Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa arvostelua sai osakseen myös vaaliluettelon perustaminen uudelleen. Voimassa olevan lain 3 §:n 3 kohdan perusteella saamelaisuuden määritelmä on henkilön osalta täyttynyt, jos ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa. Hallituksen esityksessä 3 §:n 1 momentin 2 kohta ehdotetaan muutetta-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 68/2025 vp

vaksi siten, että ennen 1.1.2027 tehty vaaliluettelomerkinnät eivät enää tuo henkilölle oikeutta tulla merkityksi vaaliluetteloon. Tämä säännös merkitsee käytännössä sitä, että jokaisen hakijan oikeus tulla merkityksi luetteloon arvioidaan uudelleen. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa osa lausunnonantajista katsoi ehdotetun muutoksen johtavan siihen, että jo vuosia vaaliluettelossa olleita ja saamelaisiksi hyväksytyjä henkilöitä jäisi uuden vaaliluettelon ulkopuolelle.

Kohta 10: Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että saamelaiskäräjälain 3 §:ään ehdotettujen muutosten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaikutuksia olisi ollut syytä käsitellä hallituksen esityksessä perusteellisemmin. Valiokunta katsoo, että kaikille saamelaisryhmille on taattava — on taattava — laissa yhdenvertaiset oikeudet, ja pitää yhdenvertaisuuden näkökulmasta jännitteisenä vaaliluettelon muodostamista uudelleen siten, että nykyiseen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvia henkilöitä jätettäisiin sen ulkopuolelle.

Arvoisa rouva puhemies! Kohta 11: Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kiinnittää lisäksi perustuslakivaliokunnan huomiota siihen, että voimassa oleva saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä on ainoa lainsäädännössä esitetty määritelmä, jonka perusteella on ollut mahdollista arvioida, onko yksilö oikeutettu käyttämään saamelaisille kollektiivisesti turvattuja oikeuksia. Valiokunta pitää perusteltuna eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnossa esitettyä huolta siitä, että vaikka esityksessä on tähdennetty, ettei vaaliluetteloa tule pitää luettelona siitä, ketkä Suomessa ovat saamelaisia, on mahdollista, että vaaliluetteloon kuulumattomuus voi tosiasiaassa rajata yksittäisen saamelaisena itseään pitävän henkilön tai hänen perheensä mahdollisuuksia nauttia alkuperäiskansan jäsenille kuuluvista oikeuksista ja palveluista.

Arvoisa rouva puhemies! Lähes 75 prosenttia saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvista asuu muualla kuin saamelaisalueella. Meillä on Lapissa, lapinkylien alueella, metsälappalaisten asuttamien lapinkylien alueella, perheitä, jotka ovat eläneet siellä vuosisatoja sitä saamelasta kulttuuria. Tämän polveutumiskriteerin poistamisen myötä heillä ei ole mitään mahdollisuutta tulla valtion taholta tunnustetuiksi saamelaisiksi. Kuitenkin perustuslakivaliokuntakin mietinnössään korostaa sitä, että tämä käräjien vaaliluettelo on vain vaaliluettelo, koska me emme ole Suomessa määritelleet, kuka on alkuperäiskansaansa kuuluva. Olen itsekin useaan otteeseen vedonnut saamelaiskäräjiin ja muihin tahoihin, eikö kannattaisi rakentaa sopua, eikö kannattaisi rakentaa yhteisöä, joka on elävä ja joka ottaa mukaan kaikki saamelaisväestön osat.

Minusta tämä on hämmästyttävää. Suomi on pieni kansa. Meillä on vielä pienempi saamelaisväestö, josta pitäisi olla erittäin ylpeä ja onnellinen siitä, että edes kolme saamen kieltä on säilynyt, kun metsälappalaisten keminsaame on hävinnyt. Nyt tuplarangaistaan metsälappalaisia. Ensin suomalaistamistoimenpiteillä vietiin heidän kielensä, nyt tällä lailla vielä tuplarangaistaan niin, että he eivät varmasti tule tunnustetuiksi tähän alkuperäiskansaväestöön. Tämä on tosi surullista. Itse olisin kannattanut ehdottomasti sellaista saamelaiskäräjälain uudistusta, missä kaikki otettaisiin mukaan. Tässä laissa näin ei tapahdu, vaan osa jätetään ulkopuolelle, ja tämä tulee aiheuttamaan Lappiin valtavasti ongelmia ja myös surua eri perheissä ja suvuissa.

Keskustelu päättyi ja asian käsittely keskeytettiin.